

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра публічного управління та адміністрування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«ПОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ ТА СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ»

Виконала: студентка магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування
(заочної форми навчання)

Ординська Алла Валеріївна

(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник: Кандидат наук з
державного управління
Кіндзерський С.А.

(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Рецензент:

(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Анотація

Ординська А.В. Політична активність та соціальна мобільність молоді в сучасному українському суспільстві. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. – Хмельницький, 2021.

Високої актуальності в сучасній науці та українському суспільстві набула тема просування молоді вгору по соціальній ієрархії за допомогою участі у політичній діяльності. Молодим діячам властиві як вузько-інструментальні мотиви політичної участі, так і політичні. Для виявлення місця молодих політиків у соціальній ієрархії було проведено порівняльний аналіз їхнього соціального капіталу з молоддю загалом у країні. Соціальний капітал, відповідно до авторської концепції, є інтегральним потенціалом індивіда та займаних ним структурних позицій, і включає економічний, мережевий, структурний, особистісний та культурний капітали. Показано, що з володіння соціальним капіталом групи молодих політиків значно відрізняються як один від одного, так і від молоді в цілому по Україні. Найбільший соціальний капітал мають «політичні лідери». Найбільший внесок у диференціацію соціального капіталу серед молодих людей зробили значні відмінності у забезпеченості особистісним, економічним та структурним капіталом.

Молоді політики є неоднорідною групою українського суспільства, в рамках якої можна виділити «громадських активістів», «політичних лідерів» та «політичних активістів». Мотиви молодих політиків можна об'єднати в три групи: «стратегічні», «практичні» і «егоїстичні».

Молодь є найменш консервативною за своїми ціннісними орієнтаціями соціальною верствою населення, що найбільш чутливо реагує на соціальні зміни, є індикатором соціально-економічного та політичного стану суспільства. Підвищення рівня соціальної активності молоді залежить не

тільки від об'єктивної ситуації, а й від низки чинників суб'єктивного характеру. Зважаючи на зазначене, запропоновано впроваджувати молодіжні школи інноваційного характеру, які б сприяли формуванню активної громадянської позиції сучасної молоді в умовах євроінтеграції.

Annotation

Ordynska A.V. Political activity and social mobility of young people in modern Ukrainian society. - Manuscript.

Master's thesis for a master's degree in Specialty 281 Public Management and Administration. – Leonid Yuzkov Khmelnytsky University of Management and Law. – Khmelnytsky, 2021.

The topic of advancing young people up the social hierarchy through participation in political activity has become very relevant in modern science and Ukrainian society. Young people have both narrow and instrumental motives for political and political participation. To identify the place of young politicians in the social hierarchy, a comparative analysis of their social capital with the youth in general in the country was conducted. Social capital, according to the author's concept, is the integral potential of the individual and his structural positions, and includes economic, network, structural, personal and cultural capital. It is shown that groups of young politicians differ significantly from each other and from young people in Ukraine in terms of social capital ownership. "Political leaders" have the greatest social capital. Significant differences in the provision of personal, economic and structural capital have made the greatest contribution to the differentiation of social capital among young people.

Young politicians are a heterogeneous group of Ukrainian society, within which "public activists", "political leaders" and "political activists" can be distinguished. The motives of young politicians can be grouped into three groups: "strategic", "practical" and "selfish".

Young people are the least conservative social group in terms of values, the

most sensitive to social change, is an indicator of socio-economic and political status of society. Increasing the level of social activity of young people depends not only on the objective situation, but also on a number of subjective factors. In view of the above, it is proposed to introduce youth schools of innovative nature, which would contribute to the formation of an active civic position of modern youth in the context of European integration.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ	9
1.1. Поняття, сутність та значення політичної активності молоді	9
1.2. Сутність та особливості соціальної мобільності молоді	20
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИЙ КРАЇНАХ	25
2.1. Механізми державного регулювання політичної активності та соціальної мобільності молоді в Україні	25
2.2. Зарубіжний досвід регулювання проблеми політичної активності та соціальної мобільності молоді	30
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВІЗАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	40
3.1. Посилення ролі вищої освіти у соціальній мобільності молоді	40
3.2. Напрями посилення взаємозв'язку політичної активності та соціальної мобільності молоді в сучасній Україні	47
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Політична діяльність молоді є проблемою для різних політичних систем, насамперед через нонконформізм, характерний для молоді. Це підтверджується низкою подій, які відбулися в різних країнах світу, зокрема в країнах Північної Африки та Близького Сходу («Арабська весна»), в Україні («Помаранчева революція», «Євромайдан»), в Грузії («Революція троянд»). Ця серія включає «кольорові» революції в країнах СНД і «оксамитові» революції в Східній Європі, в яких активно брала участь молодь.

Робота з політично активною молоддю в нинішній політичній системі важлива як для підтримки стабільності політичного процесу в країні, так і для його модернізації. Однак на сьогоднішній день тема політичної участі молоді в контексті соціальної мобільності залишається мало вивченою, що визначає актуальність теми магістерської роботи.

Ступінь наукового розвитку проблеми. Аналіз джерельної бази з досліджуваної проблематики демонструє те, що політичну активність та мобільність молоді, передусім, соціальну, досліджують соціологи, педагоги, соціальні педагоги і психологи, політологи, економісти тощо. Серед них: Андреева М.О. [1], Андреева Я.Ф. [2], Болотська О.А. [6], Вітюк Н. [11], Годован Ю.В. [12], Каленюк І.С. [16], Капська А.Й. [17], Каретна О.О. [18], Кияшко Л.О. [19], Ковальська Н.М. [21], Остапюк О.А. [34], Поліванова О.Є. [39]. Деяка увага цьому питанню надається і у сфері публічного управління, зокрема такими авторами, як: Я.М. Біляєв [4, 5], Бондаренко Д.П. [7], Перевалова Л.В. [36], Свиридов К.О. [51, 52]. Однак, суттєвим недоліком є те, що досі, нажаль, не вироблено єдиного комплексного підходу до вивчення й розуміння цього феномену у науці публічного управління, чому власне й присвячена робота.

Об'єктом дослідження є молодь у віці 18-35 років. **Предметом дослідження** є політична активність та соціальна мобільність молоді в сучасному українському суспільстві.

Мета і завдання дослідження. Виходячи з викладеного, метою дослідження є виявлення зв'язків між політичною діяльністю молоді, залученої державою до інституціоналізованої політичної діяльності, їх соціальним капіталом та траєкторіями соціальної мобільності.

Досягнення цієї мети дослідження вимагало формулювання і вирішення наступних завдань:

- дослідити поняття, сутність та значення політичної активності молоді;
- вивчити сутність та особливості соціальної мобільності молоді;
- проаналізувати механізми державного регулювання політичної активності та соціальної мобільності молоді в Україні;
- описати зарубіжний досвід регулювання проблеми політичної активності та соціальної мобільності молоді;
- обґрунтувати посилення ролі вищої освіти у соціальній мобільності молоді;
- виявити напрями посилення взаємозв'язку політичної активності та соціальної мобільності молоді в сучасній Україні.

Методологія дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах медичних, управлінських і споріднених з ними наук. У роботі використано: історико-логічний та системно-структурний підходи до аналізу механізмів державного регулювання політичної активності та соціальної мобільності молоді в Україні; монографічний метод – при вивченні літературних джерел і дослідженні еволюції поставлених проблем та ступеня їх розв'язання; діалектичний метод наукового пізнання, аналізу і синтезу – при обґрунтуванні сутності соціальної мобільності молоді та у визначенні концептуальних підходів до політичної активності молоді;

системного узагальнення – для формування висновків.

За **інформаційну базу** дослідження слугували законодавчо-нормативні акти, підручники, посібники, наукові доробки вітчизняних вчених із досліджуваної проблематики та інші наукові джерела.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення і пропозиції магістерської роботи, одержані автором за результатами дослідження, можуть бути використані у поточній роботі органів публічної влади, в тому числі Хмельницької обласної ради та Хмельницької обласної державної адміністрації в процесі удосконалення молодіжної політики.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ

1.1. Поняття, сутність та значення політичної активності молоді

Політична активність розглядається як набір типових, легітимних практик, які відтворюються у певних типових, повторюваних ситуаціях – аренах взаємодії, які можуть мати різний рівень інституціоналізації. Проблема участі громадян у політиці часто розглядається у лоні ширшого питання – теорії демократії. Вчені і мислителі, починаючи з Руссо, Мілля відстоювали думку щодо необхідності залучення широкого кола громадян до процесу управління державою, тобто політичного процесу.

Онлайн технології грають все більшу роль у посиленні ролі молоді в політиці; найважливішу роль відіграють різні інтернет-майданчики, блоги, соціальні мережі. До того ж, якщо раніше Інтернет розглядався як незначна частина політичного процесу, то тепер завдяки молоді інтернет-активізм у політичній сфері може розглядатися як одна з важливих форм політичної діяльності. В період молодості немає можливості взяти участь у реальній політиці, оскільки інститути громадянського суспільства слабо розвинені. У цих умовах велику роль відіграє інтернет та онлайн-активність.

Молодь дедалі частіше голосує не лише виходячи зі своїх політичних поглядів, а й виходячи з ширших мотивів, таких, наприклад, як можливість своїм голосом, відданим за ту чи іншу партію чи кандидата, вирішити масштабнішу проблему, ніж тільки політичну. Молодіжні ради, парламенти та уряди – найпоширеніша форма залучення молоді до політичної діяльності в Україні. Молодіжні ради здебільшого формуються за тими самими принципами та процедурами, що й «реальні» вибори до представницьких органів влади – шляхом проведення таємного голосування. Молоді активісти зазначають, що є ризик перетворення молодіжних рад на елітарні та

нерепрезентативні структури, які відволікають молодь від реальної політики. Рівень політичної участі не закладається сім'єю та школою раз і назавжди, – людина в міру дорослішання може змінювати свої політичні погляди та коригувати свою активність. Однак вплив сім'ї може мати значний або не значущий вплив, залежно від етнічної приналежності сім'ї.

Під політичною активністю розуміються дії (бездіяльності) з метою впливу прийняті органами влади рішення. У той час як активністю позначається добровільна діяльність, спрямована на допомогу іншим, для досягнення суспільних благ або вирішення проблем спільноти. Сюди включається як самостійна діяльність, так і дії в кооперації з іншими людьми для максимізації загального корисного ефекту.

Рівень політичної участі прямопропорційний до рівня матеріальних доходів, освіти, віку. Зазвичай, низький рівень політичної активності притаманний молоді з низьким рівнем освіти, а для молоді з високим рівнем освіти відбувається так зване заміщення: більш освічена молодь знаходить інші шляхи самореалізації. Тобто з підвищенням освітнього рівня не спостерігається збільшення політичної активності молоді.

Молоді люди з високим соціальним статусом та соціальним капіталом беруть участь переважно в інституціоналізованих формах політичної активності: є членами офіційно зареєстрованих політичних партій, рухів, організацій тощо. Молодь з низьким соціальним статусом, що має невеликий соціальний капітал, здебільшого бере участь у політиці через неформальні чи напівформальні структури, такі як релігійні чи спортивні організації, саморегульовані клуби за інтересами тощо.

У теоретичну основу дослідження соціального становища молодих людей, залучених у політичну діяльність, покладено концепцію соціального капіталу Р. Патнема, у якій «норми взаємності та структури громадянської залученості» є джерелом довіри та основою соціального капіталу [53]. Для використання теорії соціального капіталу цієї роботи пропонується така концепція. Нами виділено низку конвенційно прийнятих видів капіталу,

аналіз яких найчастіше зустрічається у працях сучасних дослідників: соціальний, культурний, економічний. Далі пропонуємо включити в аналіз особистісний (здібності та кваліфікація індивіда), мережевий (наявність зв'язків, знайомств) та структурний (представляється нами як місце людини у різних ієрархічно організованих соціальних структурах).

П'ять останніх видів капіталу утворюють інтегральний соціальний капітал індивіда. Або просто – соціальний капітал. Таким чином, соціальний капітал - це соціальна властивість індивіда, що характеризує його індивідуальні особливості та займані ним структурні позиції. На відміну від соціального статусу, соціальний капітал має динаміку, може зберігатися, зменшуватися, вкладатися, самовідтворюватися. Соціальний капітал не вичерпується поняттям мережі. Корисні знайомства та зв'язку можна об'єднати у мережевий капітал.

Отже, соціальний капітал складається з культурного, особистісного, економічного, мережевого та структурного капіталу. Корисна також диференціація кожного з видів капіталу, що формують соціальний капітал на змістовну частину та формальну.

Мережевий капітал є тією основою, яка підживлює соціальний капітал і дає шанс на покращення свого соціального становища, тобто шанс соціальної мобільності. Мережевий капітал, конвертуючись у соціальний, може збільшити шанси підвищення економічного та інших видів капіталу. Таким чином, соціальний капітал опосередковує конвертацію одного капіталу в інший.

Соціальний капітал обумовлюється тим соціальним становищем, культурним рівнем, економічним добробутом, суспільною повагою, якою володіє індивід, тобто соціальний капітал ґрунтується на всіх інших видах капіталу та включає їх. Оскільки ця основа чи зв'язок двосторонній, то збільшення одного виду капіталу призводить до збільшення іншого. Наприклад, чим вищим особистісним капіталом володіє людина (наприклад, є доктором наук), тим вище у нього шанс виграти грант, якщо за інших

рівних умов, він змагатиметься зі спеціалістом, який має середню спеціальну освіту. Далі виграний грант збільшує економічний капітал людини, а публікації у добрих журналах – надають їй повагу колег, додають послідовників. Усе це у результаті позначається соціальному капіталі, який зростає. З'являються нові знайомства, зв'язки; вченого запрошують працювати до престижних вузів. Можуть бути випадки і навпаки – вчений, який має великий соціальний капітал, може впливати на потоки ресурсів тощо. Отже, працює принцип конвертації капіталів.

Для молоді, залученої у політичну діяльність, нарощування соціального капіталу у вигляді збільшення мережного – є основним джерелом збільшення інших видів капіталу. Таким чином, політична участь збільшує соціальний капітал, що впливає на їх траєкторії соціальної мобільності.

Структурний капітал у сучасній літературі в основному розглядається з точки зору економіки організацій, і розуміється як частина інтелектуальної власності, наприклад, бази даних, списки споживачів, торгові марки та організаційні структури. Ми розуміємо структурний капітал як частину соціального капіталу, що показує місце людини у різних змінах соціальної структури. Показниками структурного капіталу може бути місце людини у соціально– професійної, владної, виробничої ієрархії тощо. Особистісний капітал визначається досягнутим рівнем освіти і типом поселення, в якому проживає людина.

Культурний капітал «транлюється у відносно тривалому процесі виховання та соціалізації», і у зв'язку з цим культурний капітал може визначатися «характеристиками середовища, в якому проходила соціалізація індивіда чи групи» [18]. Такими характеристиками виступають місце проживання у період навчання у школі та рівень освіти батьків.

Таким чином, політична активність молоді в Україні носить мобілізаційний характер, а соціальна мобільність сприймається як спосіб рекрутування найбільш лояльних представників молоді.

Відповідно до поширеної типології ми виділяємо політичну активність двох видів: традиційна або електоральна (наприклад, участь у виборах як виборці або як обираються) і неелекторальна політична активність (підписання петицій, участь у мітингах, демонстраціях тощо). Політичні активісти – це ті, хто виявляє політичну активність у будь-якій формі. Рівень політичної активності залежить від змісту, який включено до тієї чи іншої форми політичної участі.

Молоді люди, залучені до політики, є членами нашого суспільства та вписані у його соціальну структуру, займаючи ті, чи інші соціальні позиції. За володінням соціальним капіталом групи молодих політиків значно відрізняються як один від одного, так і від молоді в цілому по Україні. Найбільший соціальний капітал мають «політичні лідери». Найбільший внесок у диференціацію соціального капіталу серед молодих людей зробили значні відмінності у забезпеченості особистісним, економічним та структурним капіталом. Єдиний вид капіталу, яким молодь загалом в Україні переважно володіє, – це економічний капітал.

З переходом України на демократичний шлях розвитку її політична система постійно змінюється та вдосконалюється. Молодь - це той соціальний прошарок, який грає особливу роль у розвитку суспільства. Саме вона є лідером соціально-економічного, політичного та духовного відродження, двигуном нових якісних змін, спричинених нагальними потребами суспільства. Тому держава, яка прагне поступального розвитку, потребує максимально повного залучення молоді до процесу трансформації [8, с. 162]. Це процес політичної соціалізації, під час якого відбувається зростання політичної активності молоді, зростання інтересу до політики.

Можна погодитися з І. Денисовою, яка розуміє політичну соціалізацію як процес залучення індивіда в політичне життя суспільства, який включає всі соціальні процеси, за допомогою яких індивід засвоює певну систему політичних знань, норм, цінностей, поглядів, традицій. які дозволяють йому функціонувати як рівноправному політичному суб'єкту» [19, с. 78].

Політична активність - одна з форм соціальної активності, діяльності соціальних акторів, яка спрямована на вплив на прийняття політичних рішень, реалізацію їх інтересів. Політична активність притаманна як окремим особам, залученим у політику, так і масам, вона свідомо та спонтанна. Кожна сучасна держава, проводячи свою політику, намагається заручитися підтримкою якомога більшої кількості громадян. Навіть диктаторські та тоталітарні режими, які насправді серйозно обмежують можливості громадян брати участь у політичному житті, намагаються створити ілюзію політичної активності, змушуючи всіх брати участь у різних політичних акціях. Демократії бачать у розвитку політичної активності одну з головних умов реалізації своєї політики, досягнення та забезпечення політичної стабільності націй та інших соціальних спільнот, а також політичної активності молоді, яка є шаром суспільства, що створює світ, в якому він живе, безпосередньо впливає на процеси та перетворення у різних сферах життя. Тому пошук нових форм участі молоді у суспільно-політичному житті країни стає особливо актуальним, а також створення інноваційних умов та можливостей для вирішення особистих проблем та проблем держави загалом.

Молоді люди завжди гостро реагують на соціальні та політичні процеси і, хоч як це не парадоксально, є першими жертвами певних перетворень. З молоддю треба зважати як на силу, яка вже сьогодні багато в чому визначає політичний, економічний, соціальний, культурний розвиток сучасного суспільства. У той самий час молоді люди є найбільш уразливою групою людей, життя яких у небезпеці, оскільки їхнє благополуччя часто відповідає мінімальним стандартам.

Таким чином, цінності та пріоритети молоді завжди є актуальною проблемою, яка потребує постійної уваги, вивчення та вдосконалення, оскільки молоді люди повинні розуміти, що майбутнє їх самих та суспільства залежить від них [29]. Наскільки ми можемо це зрозуміти, стільки залежатиме від нашого майбутнього і майбутнього нашої держави.

М. Головатий виділяє принципи, що лежать в основі політичної активності молоді:

- принцип участі вказує на те, що суб'єктом політичної активності, особливо учасниками розробки та реалізації державної молодіжної політики, повинні бути самі молоді громадяни, їх асоціації, організації. Практика державного будівництва в Україні підтверджує легітимність такого принципу, оскільки принцип участі передбачає обов'язкове входження молоді до всіх державних структур, політичних об'єднань та організацій, які у них діють. Тут важливо те, як держава працює над підготовкою майбутніх професіоналів у всіх сферах життя суспільства – економіці, культурі, освіті та багато іншого.

- принцип гарантій. За цим принципом, держава має надати всім молодим громадянам перелік державних соціальних послуг, пов'язаних із освітою, вихованням, духовним та фізичним розвитком, навчанням та працевлаштуванням. Подальший розвиток людини, її самореалізація - це насамперед зусилля самої людини. її самовдосконалення. Його можна стимулювати різними способами, включаючи кредитування, систему раціональних пільг, виявлення та просування кращих та кращих видів діяльності.

- принцип соціальної компенсації. В даному випадку йдеться про правовий та соціальний захист тих молодих людей, які через своє соціальне становище та стан здоров'я не в змозі піклуватися про себе (діти з неповних або багатодітних сімей, діти-сироти, молоді люди з обмеженими можливостями і т.д.). Крім того, держава, на наш погляд, не повинна брати на себе зобов'язання давати молодим людям максимальні гарантії лише із «власної кишені». Цей принцип може активно працювати лише тоді, коли держава, її структури, органи виконавчої влади активно підтримують інновації самої молоді, молодіжні програми та проекти, які молодь реалізує насамперед самостійно.

- принцип пріоритету. У ході реалізації державної молодіжної політики ці молодіжні проекти, програми та ініціативи мають насамперед стимулюватись та підтримуватися, які сприяють вирішенню найнагальніших проблем молоді. Наприкінці ХХ ст. такими проблемами молоді України були і залишаються: освіта, навчання, працевлаштування, безробіття, охорона здоров'я, духовні потреби [32, с. 163].

В основі політичної активності, як правило, лежать неабиякі психологічні та соціальні якості суб'єкта (сильна воля, характер, холеричний та сангвінічний тип темпераменту) або за іншою класифікацією – екстраверсія, підвищені претензії. Активна молодь зазвичай керується такими мотивами: виділитися, виділитися, досягти певних переваг, підвищити професіоналізм влади, покращити соціальну практику. Для активної особистості найчастіше характерні такі риси, як інтелект, здатність орієнтуватися, швидка реакція, рухливість. У її свідомості обов'язково є приватні чи суспільні інтереси, ідеали, норми громадянської поведінки, моральна позиція, а також підвищене почуття власної гідності та справедливості [38, с. 97].

Слід зазначити, що у існують різні види політичної діяльності:

- конструктивна/деструктивна;
- прогресивна, що веде до створення інноваційних, демократичних форм політичного життя, об'єднує суспільство та відображає його фундаментальні інтереси;
- консервативна, яка сприяє підтримці статус-кво та водночас рівновазі в суспільстві, соціальних групах, окремих особах та забезпеченню стабільності організації та інститути;
- реакційна (націоналізм, сепаратизм, екстремізм), що перешкоджає поступальному розвитку суспільства та послаблює соціальні зв'язки.

Традиційно значна частина молоді мало цікавиться політичними процесами у суспільстві. Цей стан не випадковий, адже у підлітковому віці

відбувається формування не лише соціального, а й особистісного, саме у цьому віці велика увага приділяється професійному самовизначенню, сімейному вибору. І лише для невеликої частини молоді підлітковий вік стає періодом формування політичних та ідеологічних цінностей [38].

Низький інтерес молоді до політики – політичне незнання, якому протиставляються добрі знання інших сферах, висока раціональність, з допомогою якої можна досягати цілей у особистому житті. Причиною такого незнання може бути складність, невизначеність соціального, економічного та політичного життя, проблеми для тих, хто не має прямого доступу до відповідної інформації. Незнання та підміна понять сприяють відсутності навичок політичної участі, політичного досвіду. Для більшості молодих людей політична та економічна сфера здається чимось «недосяжним», тому що це може бути страшним відчувається і перебуває під впливом (особливо таке ставлення типово для групи, що мало цікавиться політикою). Це перше.

Друга причина – це особливість сприйняття політичних новин, коментарів як розважальної інформації, а не як важливого аспекту життя. Крім того, більшості молодих людей політика видається нецікавою, лінивою, «брудною» справою. Таке розчарування веде до зниження інтересу та негативізму як домінуючого ставлення до політики.

Ще одна особливість – гендерні відмінності. Серед тих, у кого низький рівень інтересу до політики, дівчат майже втричі більше, ніж хлопців. Цю тенденцію можна пояснити, наприклад, впливом соціальних стереотипів, що визначають той факт, що політика та участь у ній, політичне лідерство, політична активність є вторинними для жінок. Крім того, різна політична соціалізація орієнтує чоловіків та жінок на різні рольові стратегії поведінки, різне ставлення до політики [60, с. 106].

До факторів політичної активності молоді відносяться також:

- макрофактори (домінуючі світові тенденції, що звільняють або поневолюють людей, характер політичного режиму, морально-політична ситуація в країні);

- фактори середнього рівня (індивідуальне благополуччя, командні відносини, сімейний стан);
- мікрофактори (освіта, минулий досвід, воля, мотиви, темперамент, самоідентифікація із референтною групою).

Між політичною активністю громадян та ефективністю політичної системи існує досить суперечливий зв'язок. Різке збільшення кількості громадян та соціальних груп, залучених у політичну діяльність, що виявляється у зростанні кількості партій та масових рухів, політизації етнічних груп, страйках, політичних демонстраціях, знижує ефективність політичної системи та може навіть паралізувати її. І навпаки, політична активність сприяє підвищенню ефективності політичної системи, якщо вона проявляється в інституційних формах, що регулюються правовими та політичними нормами.

Загалом можна констатувати, що молодь бере активну участь у суспільно-політичних процесах, але ця активність проявляється більше у мітингах, формах протесту, у молоді явно відсутня політична компетентність, поінформованість, відсутність досвіду взаємодії з органами місцевого самоврядування для прийняття рішень на місцевому рівні. Таким чином, молоді люди відіграють важливу роль у соціально-політичних перетвореннях, що відбуваються в країні. Вона активно підтримує політичний курс демократичних реформ, бере участь у побудові демократичного суспільства. Саме молоді люди часто ініціюють соціально-економічні, політичні та духовні зміни, що відповідають викликам часу.

Низька політична активність молоді була пов'язана з феноменом політичного відчуження, причинами якого можна вважати відсутність мотивації, інших інтересів, індивідуально-психологічні особливості, небажання брати на себе відповідальність, негативне ставлення до політики. загалом розчарування у певних політичних та соціальних лідерах та ідеях.

Таким чином, модернізаційні зміни в українській державі багато в чому залежать від залучення молоді до політичної діяльності. Цьому сприятиме

зміцнення та подальший розвиток молодіжного руху у всіх його проявах. Сьогодні молодіжний рух як механізм реалізації процесу політичної соціалізації представлений практично у всіх формах політичної та соціальної організації суспільства. Молодь, переважно, освічена. Вони вивчають нові соціально-політичні дисципліни та вивчають політичну культуру, відмінну від політичної культури тоталітарного суспільства. На їх формування впливають такі фактори, як політична, економічна та ідеологічна різноманітність суспільного життя.

Молоді люди здебільшого дотримуються думки, що життя кожної людини залежить від їхнього власного бажання діяти в ім'я змін. Молоді люди, особливо ті, які вже були цільовою аудиторією багатьох молодіжних програм та проєктів громадських організацій, розуміють, що громадянське суспільство залежить від активних людей. І найголовніше, вона вважає, що активна людина, лідер справді може впливати на своє життя, життя оточуючих і навіть змінити всю країну. І саме серед таких молодих людей потрібно шукати майбутніх лідерів, лідерів не лише у політичному житті, а й у інших соціальних сферах, лідерів місцевих спільнот, громадських рухів, профспілок, громадських організацій.

У теоретичному контексті громадянська діяльність включає поняття діяльності, що сприяє формуванню громадянської свідомості. Прикладами такої діяльності є: визначення інтересів та потреб певної соціальної групи, захист цих інтересів, моніторинг діяльності уряду та політиків, громадянські протести, участь у підготовці та прийнятті рішень на різних рівнях влади, а також через громадські слухання, підготовка альтернативних (громадських) проєктів управлінню окремими елементами життя, особливо лише на рівні місцевого самоврядування.

1.2. Сутність та особливості соціальної мобільності молоді

Взагалі слово «мобільність» увійшло в обіг у країнах Європи з кінця XV ст. і походить від латинського *mobilitas*, що означає «рухливий», «здатний до швидкого пересування, дії» [56, с. 39]. Тому соціальна мобільність молоді характеризується рухливістю, безперервністю змін та ефемерністю. Вважаємо за необхідне проаналізувати термін «соціальна мобільність» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Трактування визначення поняття "Соціальна мобільність"

Автор	Зміст поняття
Біль М. [3, с. 647]	Соціальний ракурс мобільності є дуже важливим, оскільки розкриває особливості руху, адаптації, зміни відносно людини як найвищої цінності та центрального об'єкта наукових досліджень
Годован Ю. [12, с. 77]	Соціальна мобільність характеризується обсягом, інтенсивністю і напрямками найважливіших потоків руху, певним соціальним механізмом, рушійними силами, прямими наслідками для суспільства
Сорокін П. [40]	Соціальна мобільність - це перехід індивіда або соціального об'єкта (цінності) від однієї соціальної позиції до іншої

Відповідно до П. Сорокіна соціальна мобільність – це будь-який перехід індивіда або соціального об'єкта (цінності), тобто всього того, що створено або модифіковано людською діяльністю, з однієї соціальної позиції в іншу [40]. Ним проведено роботу з типологізації соціальної мобільності. Соціальна мобільність буває: горизонтальною та вертикальною (вертикальна у свою чергу ділиться на висхідну та низхідну); індивідуальною та груповою. Соціальна мобільність піддається виміру. П. Сорокін запроваджує поняття «інтенсивності» та «загальності» вертикальної соціальної мобільності. Інтенсивність вертикальної соціальної мобільності сприймається як кількість верств — економічних, професійних чи політичних, — прохідних індивідом у його висхідному чи низхідному русі певний період.

Соціальна мобільність як процес опосередкований інститутами, які здійснюють функції соціальної циркуляції. Одночасно ці інститути виступають у вигляді каналів, за допомогою яких здійснюється переміщення індивідів, груп та цінностей із соціальної ієрархії. Існують кілька основних каналів соціальної мобільності - це армія, церква, школа (освіта), політичні, економічні та професійні організації, сім'я (шлюб). У кожен період у суспільстві домінує кілька основних каналів вертикальної соціальної мобільності, і безліч інших, менш значущих.

Основні підстави мобільності визначаються на кшталт соціальної стратифікації у суспільстві. Класова структура робить основним показником соціальної мобільності прибутки індивідів. Соціальна структура суспільства має обмежену кількість престижних статусів, яких набагато менше, ніж бажаючих зайняти ці місця. Тому канали соціальної мобільності виконують як функції соціального просування, а й функції «селекції» людей за позиціями у соціальній ієрархії.

Найбільш об'єктивними структурами "селекції" є професійні спільноти. Тільки професійне співтовариство здатне винести вердикт про професійні якості індивіда, створивши йому умови для подальшого просування, якщо у цього індивіда виявляться здібності в цій сфері, або вигнавши з професійного співтовариства, зважаючи на його «профнепридатність».

Кожна з класифікаційних ознак (рис. 1.1.) важлива для реалізації державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді. Для забезпечення соціальної мобільності молоді за прямого, зворотного, горизонтального та вертикального руху уряд розробив цілі та завдання через Стратегію державної міграційної політики України до 2025 року [47], а також Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» [44], які в основному декларативні. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» [46] визначає мету, завдання, основні засади, напрями та механізми реалізації молодіжної політики в Україні, гарантії участі молоді у її формуванні та реалізації, особливості організаційних і правових засад утворення та

діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань. Проте закон не містить жодних згадувань щодо соціальної мобільності молоді, тому потребує введення даного терміну.

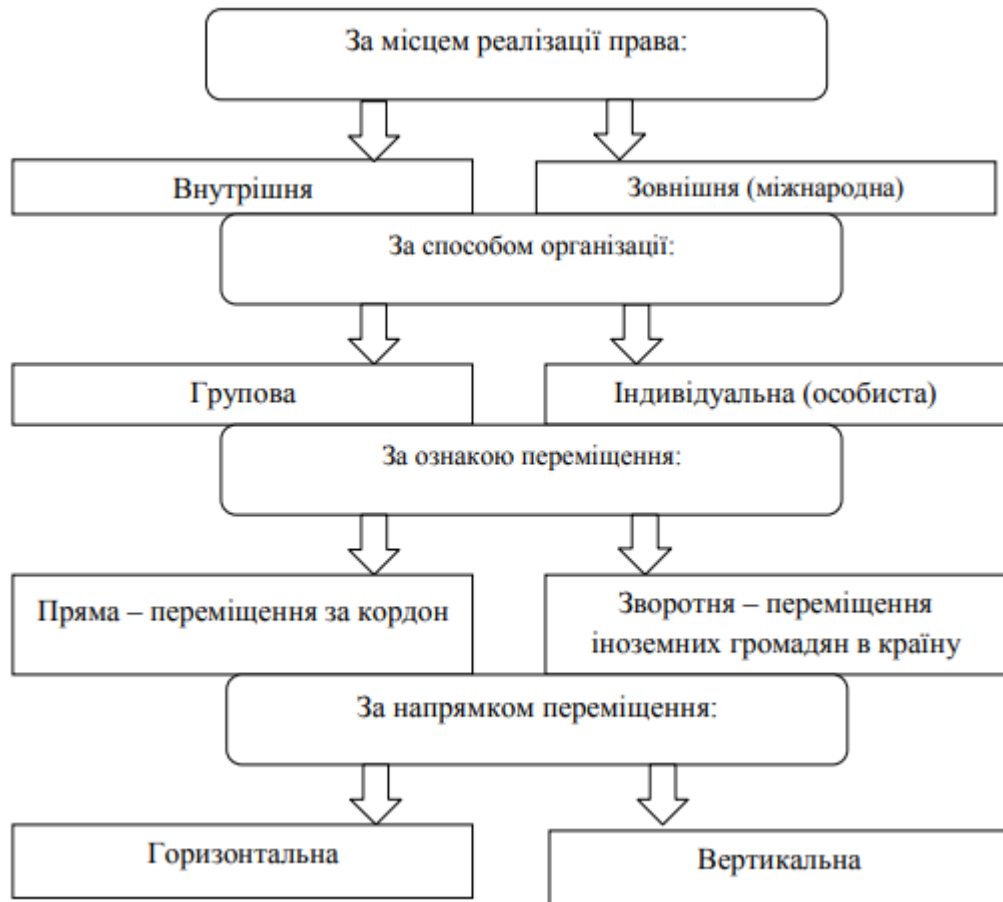

Рис. 1.1. Класифікація різновидів соціальної мобільності молоді

Соціальна мобільність визначається також як рух окремих людей та груп від одного соціо-економічного становища до іншого. Вертикальна мобільність – це рух вгору чи вниз соціо-економічними сходами.

Т. Парсонс бачив у соціальній мобільності якийсь індикатор, що дозволяє розрізнити соціальні системи. Зокрема він виділяв п'ять протиріч-дихотомій, дві з яких належать до соціальної мобільності: універсалізм – партикуляризм під час зайняття позицій та ролей; досягнення поставленої мети – заняття запропонованої позиції як метод набуття певного статусу [53].

В рамках просторової мобільності основний фокус досліджень спрямований на дослідження географічних переміщень: від міграції з однієї

країни до іншої, до щоденних поїздок на роботу і назад і навіть переміщення тіла у просторі під час танцю [56].

Рівень соціальної мобільності в суспільстві є індикатором соціальної справедливості.

Соціальна структура може бути як основою, каркасом для соціальної мобільності, і перешкодою для соціальних пересувань. Дослідниками проведено велику роботу з пошуку факторів, що визначають взаємозв'язок соціальної мобільності та соціальної структури суспільства. Проте загальна картина соціальної мобільності молоді дозволяє зробити висновок про її помірно низький рівень. Дослідниками було показано, що в країнах, які можна назвати переважно традиційними або такими, що розвиваються, такі канали як сім'я, церква, освіта грають, як і раніше, значну роль у соціальній мобільності. Наприклад, в африканській республіці Гана ефективним каналом соціальної мобільності є церква п'ятдесятників [3].

В Індії дослідники фіксують дедалі більше ослаблення кастових перешкод перед соціальною мобільністю. У індійському суспільстві поруч із зростанням впливу індустріалізації, знижується роль каст як непереборних перешкод соціальної мобільності. Дослідники фіксують зростання впливу таких традиційних каналів соціальної мобільності як сім'я, освіта, економічний добробут домогосподарства та політичні чинники; однією з визначальних підстав становища людини у соціальній ієрархії стає професійний статус [5].

Інтенсивність соціальної мобільності – соціальна дистанція чи кількість шарів, що проходять індивідом у його висхідному чи низхідному русі за певний період часу. Тут зазначимо, що ми будемо розраховувати інтенсивність не тільки вертикальної, але й горизонтальної мобільності. Ймовірність соціальної мобільності – співвідношення кількості індивідів, які вчинили соціальну мобільність у тому чи іншому напрямку, до загальної кількості індивідів, які вчинили соціальну мобільність.

Основні показники соціальної мобільності

		Тип соціальної мобільності	
		Внутрішньо поколінна	Між поколінна
Напрямок соціальної мобільності	Вертикальна	Рівень, інтенсивність та фактори внутрішньо поколінної вертикальної соціальної мобільності	Рівень, інтенсивність та фактори між поколінної вертикальної соціальної мобільності
	Горизонтальна	Рівень, інтенсивність та фактори внутрішньо поколінної горизонтальної соціальної мобільності	Рівень, інтенсивність та фактори між поколінної горизонтальної соціальної мобільності

У науковій літературі поширене уявлення про соціальну мобільність як про соціально-професійну мобільність. Освітня мобільність є важливим показником соціальної мобільності. Заклади освіти багато в чому не так сприяють зниженню соціальної нерівності, як ще більше фіксують різницю між соціальними групами у суспільстві [6], знижуючи можливість соціальної мобільності для молодих людей. У той же час не лише освітній рівень батьків впливає на мобільність дітей, а й включеність батьків до суспільного життя школи може стати фактором освітньої мобільності [6].

Коли ми говоримо про професійну мобільність, мова в більшості випадків йдеться про урбанізовані простори. Сільські поселення та села якщо і розглядаються в контексті соціальної мобільності, то переважає підхід, що сам факт міграції із сільського поселення до міста є показником соціальної мобільності.

Вивчення визначень, наведених у таблиці 1, дозволяє представити власне бачення концепції соціальної мобільності молоді як переходу такої групи, як молодь, з однієї соціальної позиції на іншу зі зміною соціальної позиції, статусу із певним соціальним механізмом.

РОЗДІЛ 2

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИЙ КРАЇНАХ

2.1. Механізми державного регулювання політичної активності та соціальної мобільності молоді в Україні

Основними механізмами регулювання соціальної мобільності молоді є:

а) інституційні, які включають політичні та правові механізми, що реалізуються в основному через державну молодіжну політику, освітні та соціальні інститути адаптації (служби зайнятості та ін.);

б) організаційні, що передбачають вплив на процеси соціальної мобільності молоді підприємствами, установами, громадськими організаціями;

в) особистісні, що включають набір психофізіологічних, моральних, інтелектуальних, комунікативних та інших характеристик молодої людини, які допомагають досягти успіху в житті або сприяють низхідній соціальній мобільності [5].

Правова база механізмів публічної політики описуваного питання включає загальні принципи, підходи та цінності та є основою для її реалізації на національному рівні. Крім того, феномен державного управління для забезпечення політичної активності та соціальної мобільності молоді складний та багатогранний. Головний закон України, який закріплює права та обов'язки молоді, – це Конституція України. У свою чергу, згідно з Законом України «Про основні засади молодіжної політики» [46], громадяни України віком від 14 до 35 років входять до категорії молоді. Станом на 1 січня 2021 року в Україні проживало 41 588,4 тис. осіб. З них вікова структура визначала демографічне навантаження таким чином: на 1000 осіб у віці 16-59 років припадало 269 осіб у віці 0-15 років та 378 осіб у віці від 60

років та старших. Частка молоді віком від 14 до 35 років становила близько 31% від загальної чисельності населення [62].

Державна молодіжна політика має бути спрямована на реалізацію Закону України «Про основні засади молодіжної політики» [46]. Вона також деталізована в законах «Про освіту», «Про зайнятість населення», «Про туризм», «Про фізичну культуру та спорт» та ін.

Механізм державного регулювання процесу забезпечення соціальної мобільності молоді визначено на законодавчому рівні у таких документах: Закон України «Про вищу освіту» [41], Національною стратегією розвитку освіти на 2012-2021 роки [33], Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки [55].

Однак у нових економічних та політичних реаліях напрям і характер політичної активності та соціальної мобільності молоді у різних сферах життя суспільства зазнали суттєвих змін. Реалізація механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді дещо відрізняється як на національному, так і на регіональному рівнях. Відмінності у державній політиці також спостерігаються у різних регіонах України, у різних містах та сільській місцевості. Зокрема, такі відмінності викликані різним етнічним складом населення, ринком праці в Україні, умовами та способом життя, способами реалізації молодіжної політики та ставленням до ролі та місця молоді у суспільстві та її мобільності.

Сьогоднішня Україна показує, що частка молоді в Україні є досить великою, але населення України з кожним роком скорочується, і ці події безпосередньо впливають на державну політику щодо забезпечення соціальної мобільності молоді.

Регулювання соціальної мобільності молоді - це вплив на цей процес соціальних інститутів та організацій, який спрямований на створення умов для вертикального руху вгору (і добровільного горизонтального) мобільність молоді різних сферах суспільства, з одного боку, і нейтралізація умов, що ведуть до низхідної мобільності, з іншого. Державі необхідно стимулювати

формування молоді на кожному етапі розвитку та формування такої політики із залученням нормативно-правової бази, яка буде ефективною. Це стосується й освітнього аспекту соціальної мобільності молоді. Заохочення у вигляді грантів, стипендій допомагають молодим людям вибрати найкращий навчальний заклад для здобуття вищої освіти. Розвиток системи платної освіти, розширення мережі недержавних закладів освіти створили, з одного боку, широкі можливості для освітньої мобільності молоді. З іншого боку, низка умов обмежує пересування молоді як вгору системою освіти, і по горизонталі. До них відносяться: комерціалізація освіти, житлові проблеми в інших містах, різноманітність стандартів та навчальних програм, що використовуються у різних школах, коледжах та університетах країни, різні рівні знань, які отримують молоді люди у містах та селищах, містах та сільській місцевості, райони та інші.

Значний розвиток отримали міграційні процеси як особлива форма соціальної мобільності, що поєднується з територіальним переміщенням молоді як усередині країни (з сіл до міст), так і за її межі (за межі країни). Пожвавлення української еміграції частково пов'язане з процесом возз'єднання сімей, коли діти, які закінчили навчання в Україні, приєдналися до своїх батьків, які тривалий час перебували за кордоном. Проте основною причиною зростання молодіжної міграції є стрімке зростання кількості громадян, які виїжджають за кордон на навчання. Якщо у 2009 році в країнах ЄС навчалось трохи більше 10 тисяч українських студентів, то у 2015 році їхня кількість досягла майже 43 тисяч, а у 2016/2017 навчальному році було 77 424 особи з українським громадянством, які навчались у закордонних університетах [62].

Міграційні процеси в Україні регулюються за рахунок реалізації цілей та завдань, поставлених Стратегією державної міграційної політики України на період до 2025 року, затвердженої урядом влітку 2017 року [47] та за рахунок дотримання Закону «Про зовнішню трудову міграцію» [44], але немає жодних правових норм, які б в рамках міграції регулювали окремі

питання, пов'язані із соціальною мобільністю молоді. У цьому контексті регулювання соціальної мобільності молоді здійснюється у межах створених соціальних інститутів.

Регульована сторона – це процес соціальної мобільності молоді та фактори соціальної мобільності, які є «точками програми» регулюючого впливу. Державна політика щодо забезпечення соціальної мобільності молоді має спрямувати всі зусилля держави на формування стратегії, яка позитивно вплине на соціальну мобільність української молоді, задовольнить потреби економіки у робочій силі, прискорить соціально-економічний розвиток та стабілізує кількісний та якісний склад України.

Таким чином, соціальна мобільність молоді в Україні обумовлена рядом причин, серед яких:

- криза в економіці, різкі коливання валютних курсів змушують молодь до соціальної мобільності та пошуків кращого рівня життя;
- невідповідність отриманого рівня освіти молоді потребам державного замовлення у кадрах і як наслідок – масове безробіття;
- рух у висхідному напрямку набагато нижчий за рух у низхідному, що свідчить про зубожіння населення;
- самозайнятість – фактор, що викликає соціальну мобільність без професійної перепідготовки, але не завжди ефективний;
- різні категорії населення України обирають стратегії виживання, а молодь прагне успіху у пошуках кращого життя.

Серйозними проблемами, що створюють міграційні процеси для України, є:

- збільшення масштабів міграції за кордон, особливо робочої сили;
- активізація участі молоді, зокрема фахівців, у трудовій міграції;
- збільшення частки мігрантів, які працюють за кордоном без відповідних дозволів, що перебувають у нерегульованому правовому становищі;
- перетворення частини тимчасової трудової міграції на постійну.

За допомогою ефективного державного управління соціальною мобільністю молоді уряду необхідно вирішити такі пріоритети:

- розв'язати проблему нестачі робочої сили за рахунок зміцнення та розвитку ринку праці в Україні;
- запобігання небажаній плинності кадрів та відтоку кадрів за кордон за рахунок збільшення зайнятості;
- підвищити рівень доходів від зайнятості;
- забезпечення належного освітнього рівня молоді зі стимулами до навчання у ЗВО країни;
- удосконалювати нормативно-правову базу для забезпечення захисту прав та інтересів молоді, закріплену у чинному законодавстві на державному та регіональному рівнях, а також ухвалення нових законодавчих актів чи поправок до існуючих;
- ефективне використання та моніторинг реалізації стратегічних напрямів соціальної мобільності;
- кадрові зміни при реорганізації та інноваційній діяльності.

Важливим документом для держави є затвержені Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Однак ми вважаємо, що цього недостатньо для вирішення проблем, пов'язаних із соціальною мобільністю молоді.

Аналіз показав, що система державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді не є збалансованою та системною, а нормативно-правова база обмежується лише рамковим законодавством. Тому необхідно розглянути питання на законодавчому рівні. Україна має взяти на себе зобов'язання щодо збільшення потенціалу механізмів державної політики для забезпечення соціальної мобільності молоді на національному рівні, а також розширення прав та можливостей та фінансування організацій на місцевому рівні для проведення політики соціального та економічного розвитку. Метою реалізації механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді на національному рівні є зміна

характеру мобільності з переважанням висхідної мобільності. Ця політика спрямована на збільшення досить низького рівня інвестицій у дослідження та розробки в майбутньому, створення нових робочих місць та поступове підвищення якості всіх соціальних та інших державних послуг.

На сьогодні механізми державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді в цілому сформовані та зрозумілі, хоча вони потребують постійного оновлення для стабілізації економічної ситуації в країні в цілому. Соціальна мобільність молоді - це перехід людини з однієї соціальної позиції до іншої зі зміною соціального статусу за допомогою певного соціального механізму або під впливом рушійних сил. Основними умовами, необхідними для оптимального на процес соціальної мобільності молоді, є політична та економічна стабільність у країні, тому ефективно регулювання всіх сфер молодіжної діяльності, створення балансу між рівними типами мобільності молоді, поліпшення умов життя, рівня освіти, вчасна і ефективна реакція на потреби молоді.

2.2. Зарубіжний досвід регулювання проблеми політичної активності та соціальної мобільності молоді

Проблеми молоді в зарубіжних країнах є предметом аналізу та ціллю урядових та неурядових механізмів державного управління та організацій, які працюють разом для створення середовища, що сприяє розвитку здібностей молодих людей та спонукає їх до активного життя в суспільстві. Питання молоді – це не лише питання освіти та соціальних пільг, а й створення соціального середовища, в якому молоді люди можуть розвиватися, інтегруватися зі своїми однолітками та брати активну участь у громадському житті. Молодь визнана джерелом соціально-економічного розвитку, тому у багатьох розвинених країнах проблеми молоді вирішуються у межах державної молодіжної політики.

Під час вирішення проблем молоді уряди деяких країн обирають різні моделі політики. Одні створюють широкий апарат державних органів, інші покладаються на співпрацю з неурядовими організаціями, а треті використовують обидва варіанти. Зокрема, питання молоді – це тема, яка постійно присутня у обговореннях та роботі державних органів Федеративної Республіки Німеччини, а також неурядових організацій, що діють у цій країні. Молоді люди можуть розраховувати на підтримку не лише сім'ї, а й держави. Держава дбаючи про своїх молодих громадян, не лише гарантує систему державної освіти та соціальної допомоги, а й намагається створити найкращі умови для розвитку їхніх інтересів, підготувати їх до відповідального життя у демократичному суспільстві.

Характерною рисою моделі німецької молодіжної політики є розгалужений апарат державних установ, які займаються проблемами молоді. Міністерством, відповідальним за розробку та реалізацію молодіжної політики, є Федеральне міністерство у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді. Федеральне міністерство є основною установою, що регулює роботу всього адміністративного апарату, який займається справами молоді, як на центральному, так і на регіональному рівнях. У структурах Міністерства діє Управління у справах молоді, де працює до 80 осіб. Цей відділ представляє інтереси дітей та молоді у всіх сферах громадської роботи. Він також підтримує національні неурядові організації, які працюють із дітьми та молоддю. Молодіжний департамент відповідає за розробку та реалізацію національної та молодіжної політики ЄС.

Інші міністерства займаються проблемами молоді в інших областях, наприклад: Міністерство праці та соціальних справ відповідає за захист неповнолітніх на робочому місці. Крім завдань, робота уряду щодо формування молодіжної політики у Німеччині також стосується Європейського молодіжного пакту. Федеральна програма «Молодь за різноманітність, терпимість та демократію» та програма «Зайнятність, освіта та діяльність у місцевій спільноті» були прийняті для реалізації її положень,

таких як сприяння розвитку молоді та сприяння рівності та демократії. Крім того, у Німеччині існує безліч інших державних програм, зокрема, зокрема, спрямованих: боротьба з безробіттям серед молоді, сприяння участі молоді у громадському житті.

Фінляндія - ще одна європейська країна, де проблеми молоді розглядаються як нагальна проблема в суспільному житті. Модель молодіжної політики у країні характеризується розвиненим співробітництвом органів управління з неурядовими організаціями. Основи державної молодіжної політики Фінляндії закріплені у законодавстві. За реалізацію молодіжної політики у Фінляндії на центральному рівні відповідає Міністерство освіти і культури, у якому є Департамент молодіжної політики, який, зокрема, відповідає за підготовку національних планів розвитку молоді та координацію питань, пов'язаних із молодіжною політикою, на центральному рівні. Він виконує свої завдання шляхом підготовки правових актів, проведення молодіжних досліджень та фінансування молодіжних ініціатив.

Основним законодавчим актом про молодь є Закон про молодь від 2006 р. [4, с. 31]. Його прийняттю передувала активна громадська дискусія, в якій взяли участь неурядові організації та молодь, організації, що досліджують становище молоді у Фінляндії. В результаті положення Закону часто застосовуються до співпраці із молодіжними організаціями. У законі, зокрема, йдеться, що правил, які стосуються діяльності на користь молоді, мають дотримуватися насамперед самі молодіжні організації.

Відповідно до статті 4 цього Закону, Міністерство освіти та культури зобов'язане розробити план розвитку молодіжної політики у співпраці з іншими міністерствами. Це зобов'язання одержало подальший розвиток у постанові уряду про молодіжну роботу та молодіжну політику. В результаті було прийнято «Програму державної політики щодо дітей та молоді на 2007-2011 роки». Це перша програма уряду Фінляндії щодо реалізації молодіжної політики. Вона оновлюється кожні чотири роки (2012-2015, 2016-2020).

Подібно до роботи над Законом про молодь, робота над програмою також була публічною, тому НУО могли представити свої постулати. Основна мета програми – створити більш сприятливі умови для життя та розвитку молоді у фінському суспільстві.

Фінська молодіжна парасолькова організація Allianssi – це національна молодіжна організація роботи з молоддю. Її членами є майже всі національні молодіжні та освітні організації, і нині до нього входить 131 членська організація. Молодіжна організація Allianssi діє як національна молодіжна рада. Як представник фінської молоді вона активно співпрацює з органами державного управління у розробці молодіжної політики. Бачення і мета Allianssi – благополуччя молодих людей, яке є основою суспільства. Загальна мета членів Альянсу – підтримувати соціальну активність молодих людей та покращувати їх житлові умови.

В Ірландії основним державним органом, який відповідає за молодіжну політику, є Відділ у справах молоді Міністерства освіти і науки. Координатор виконує роботу з позашкільного навчання молоді та надає допомогу, переважно фінансову, організаціям, які працюють із молоддю. Основними цілями відділу є: розвиток адміністративних структур для роботи, що проводиться на благо молоді, та підтримка співпраці у цій галузі на національному та міжнародному рівнях.

Закон про молодь зобов'язує міністра освіти та науки створити Національний консультативний комітет із роботи з молоддю. До комітету входять представники міністерства та інших державних органів; він консультує міністра з усіх питань, пов'язаних із регулюванням, оцінкою та координацією програм, пов'язаних із молодіжною роботою. Насправді це також свого роду міст, що з'єднує державні та неурядові організації.

Робота уряду щодо розвитку молодіжної політики в Ірландії сприяла прийняттю національних молодіжних програм, які визначають напрямок державної політики та можливості для нових молодіжних ініціатив. Вони

також відповідають цілям Європейського молодіжного пакту. Крім того, існують програми боротьби з бездомною молоддю та розвитку дітей.

Міністерство координує реалізацію цілей молодіжної політики на місцевому рівні у співпраці з Ірландською асоціацією професійної освіти (IVEA), члени якої є представниками національних комітетів професійної освіти. Закон про молодіжну роботу передбачає, що IVEA відповідає за виконання рекомендацій уряду та координацію діяльності, пов'язаної з реалізацією молодіжної політики на місцевому рівні. Регіональний рівень тут опущений, оскільки регіональна влада не має спеціальних компетенцій у галузі молодіжної роботи. Отже, в Ірландії проблемами молоді займаються як урядові, і неурядові організації. Модель молодіжної політики, що проводиться в цій країні, є комбінацією німецької моделі, яка фокусується в основному на центральних державних установах, та фінської моделі, яка фокусується на децентралізації та співпраці з неурядовими установами.

Молодіжна політика Ірландії розробляється та реалізується державними органами, які працюють у тісній співпраці з неурядовим сектором. Розглянуті три моделі молодіжної політики відрізняються одна від одної насамперед системою реалізації. Проте всі вони спрямовані на покращення умов, у яких формується та розвивається молодь. Представлені способи управління відповідають сучасним потребам молоді й створюють їм можливість самовираження у справах. Молоді люди охоче відгукуються на ініціативи державних та недержавних структур, бо вони дають можливість розвиватися, сприяють соціальній мобільності.

Молодіжна політика, незалежно від її моделі, сприяє розбудові демократичного та відповідального громадянського суспільства. У цілому нині європейські країни діляться за типами молодіжної політики так (Таблиця 2.1.) Дослідники виділяють у «старій» Європі чотири моделі молодіжної політики: консервативну (Центральна Європа); ліберальну (Велика Британія); патерналістську (Північна Європа); субінституціоналізовану (Південна Європа).

Таблиця 2.1.

Типи молодіжної політики країн Європи (2001)*

Молодіжна політика	Країни	Реалізація
Сконцентрована державна молодіжна політика, що має чітко визначений центр (орган)	Греція, Іспанія, Ліхтенштейн, Люксембург, Португалія та ін.	Спеціалізоване законодавство щодо молоді поділене за сферами: освітня, соціально-економічна, культурно-духовна, молодіжний рух.
Поєднання роботи щодо молоді: 1) у спеціальному державному органі, 2) інших центральних органах, що визначають політику в окремих секторах (освіта, зайнятість, спорт тощо)	Австрія, Бельгія, Ірландія, Нідерланди, Норвегія, Фінляндія, Франція, Швеція та ін.	Розробляється спеціальне законодавство щодо молоді, що охоплює суто проблеми молоді в цілому.
Відсутній спеціальний державний молодіжний орган, політика щодо молоді розподілена по різних секторах	Великобританія, Ісландія, Данія та ін.	Створюються державні і регіональні програми, що спрямовані на розвиток і самореалізацію молоді.

Перша модель – консервативна – досі вважається захисною, вона типова для Центральної Європи та має давні традиції. Молодіжна політика заснована на тому принципі, що молоді люди - соціальна група, що потребує захисту, підтримки та просування. Акцент у цій моделі робиться на професійну роботу з молоддю, і виділяється, по-перше, вся молодь (соціально активна), а по-друге, молодь із особливими потребами. Молоді люди у молодіжній політиці Центральної Європи – це не лише люди віком 15-18 років, а й молоді сім'ї. Робота з молоддю покладено на молодіжні міністерства, уповноважені відомства та відповідні молодіжні сектори [9, с. 206].

Відповідно до молодіжної політики, держава зацікавлена у нормальній соціалізації молоді. З цією метою підтримується діяльність волонтерів, які підтримують корпорації з державною, регіональною та місцевою владою. Таким чином, молодіжна політика реалізується спільно з державними установами та громадськістю, і, незважаючи на те, що проблеми молоді змінюються, принципи та організаційні засади молодіжної політики залишаються незмінними.

Ліберальна (публічна) модель є типовою для Великобританії. Вона передбачає стійкий вплив співтовариства на її реалізацію та здійснення делегування повноважень щодо її реалізації від держави інститутам

громадянського суспільства [9, с. 207]. Цільовими групами такої державної молодіжної політики є різні, конкретно певні групи молодих людей з особливими потребами, які потребують допомоги у вирішенні складних соціальних проблем. Таку державну політику можна охарактеризувати як проблемну, для неї характерний мінімальний вплив держави на соціальну захищеність молоді загалом як соціальної групи.

У ліберальній моделі молодіжної політики спостерігається значний інтерес місцевої влади до діяльності молодіжних товариств та братств. Оскільки держава не має достатньої інфраструктури, вона заохочує її створення у місцевих територіальних центрах, різних установах. Ліберальна (публічна) модель передбачає створення умов розвитку індивідуальності. Вона використовує лідерство як ідеологічну основу.

У разі обмежених фінансових ресурсів держави забезпечити високі соціальні стандарти дозволяє індивідуальне підприємництво. Останнім часом у Великій Британії через зростаючі проблеми молоді, особливо соціальної ізоляції, акцент у молодіжній політиці зміщується у бік суворішого регулювання на національному рівні.

Патерналістська модель молодіжної політики є характерною для скандинавських країн, які відрізняються від інших країн політичною, економічною та соціальною стабільністю. Цю модель ще називають універсалістською. Він розвивався як розрізнений серед різних секторів, нині координується міністерством, відповідальним за державну молодіжну політику, держава та урядові установи спільно з громадянським суспільством розробляють та реалізують молодіжну політику [14, с. 128]. Громадянське суспільство відіграє у молодіжній політиці скандинавських країн важливу роль.

Цільова група - це молоді люди віком до 25 років, які вважаються соціальним ресурсом. Відповідно, молодь має розвиватися не лише як соціальна група – майбутнє країни. Кожна молода людина - незалежний член суспільства, якому необхідний напрям психологічного та соціального

розвитку і водночас автономія та незалежність, що сприяють якнайшвидшому досягненню статусу дорослого [14, с. 129], свобода від батьківського тиску. Патерналізм як політика держави ґрунтується на відносній пасивності молоді. Він також визначає провідну роль держави та уряду в організації та життєдіяльності кожної людини. Реалізація державної молодіжної політики у скандинавських країнах ґрунтується як на значних фінансових можливостях влади, так і на особистому благополуччі громадян.

Субінституціоналізована модель молодіжної політики є типовою для країн Південної Європи. Молодь у цій політиці – це люди віком 15-25/30 років. Молодіжна політика у країнах Південної Європи централізована, формується на державному рівні та здійснюється насамперед державою. Метою молодіжної політики є посилення участі молоді у громадських організаціях, загалом у суспільному житті. У сучасних умовах країни, які мають субінституціоналізовану (централізовану) модель державної молодіжної політики, намагаються просувати громадянське суспільство, посилювати участь молоді у громадському житті через розвиток самоврядування та широку соціальну інтеграцію [22, с. 99].

Домінуючими світовими моделями державної молодіжної політики є неоконсервативна, ліберальна (поширена у США) та соціал-демократична (поширена у більшості європейських країн). Різниця моделей пов'язана, насамперед, з особливостями реалізації соціальної політики у конкретній країні. Неоконсервативна модель полягає в створенні рівних умов максимальної самореалізації людини, соціальної підтримки тих, хто може вирішити свої проблеми самостійно. Ця модель передбачає, що держава насамперед надає соціальну допомогу тим групам молоді, які її потребують, тим самим забезпечуючи «рівні можливості». Таким чином, неоконсервативна модель державної молодіжної політики передбачає мінімальне регулювання молодіжних проблем.

Соціал-демократична модель ґрунтується на патерналістських принципах турботи про всіх, і очікується, що держава підтримуватиме та

захищатиме. Вона припускає, що держава бере на себе відповідальність за вирішення практично всіх проблем молоді [22, с. 100]. Соціал-демократична модель мало вимагає від молодого людини самостійної реалізації життєвих планів.

Порівняння основних моделей державної молодіжної політики як у Європі, так і в США показує, що вони мають одну й ту саму головну мету - успішну адаптацію молоді до поточних умов суспільного життя (рис. 2.1).

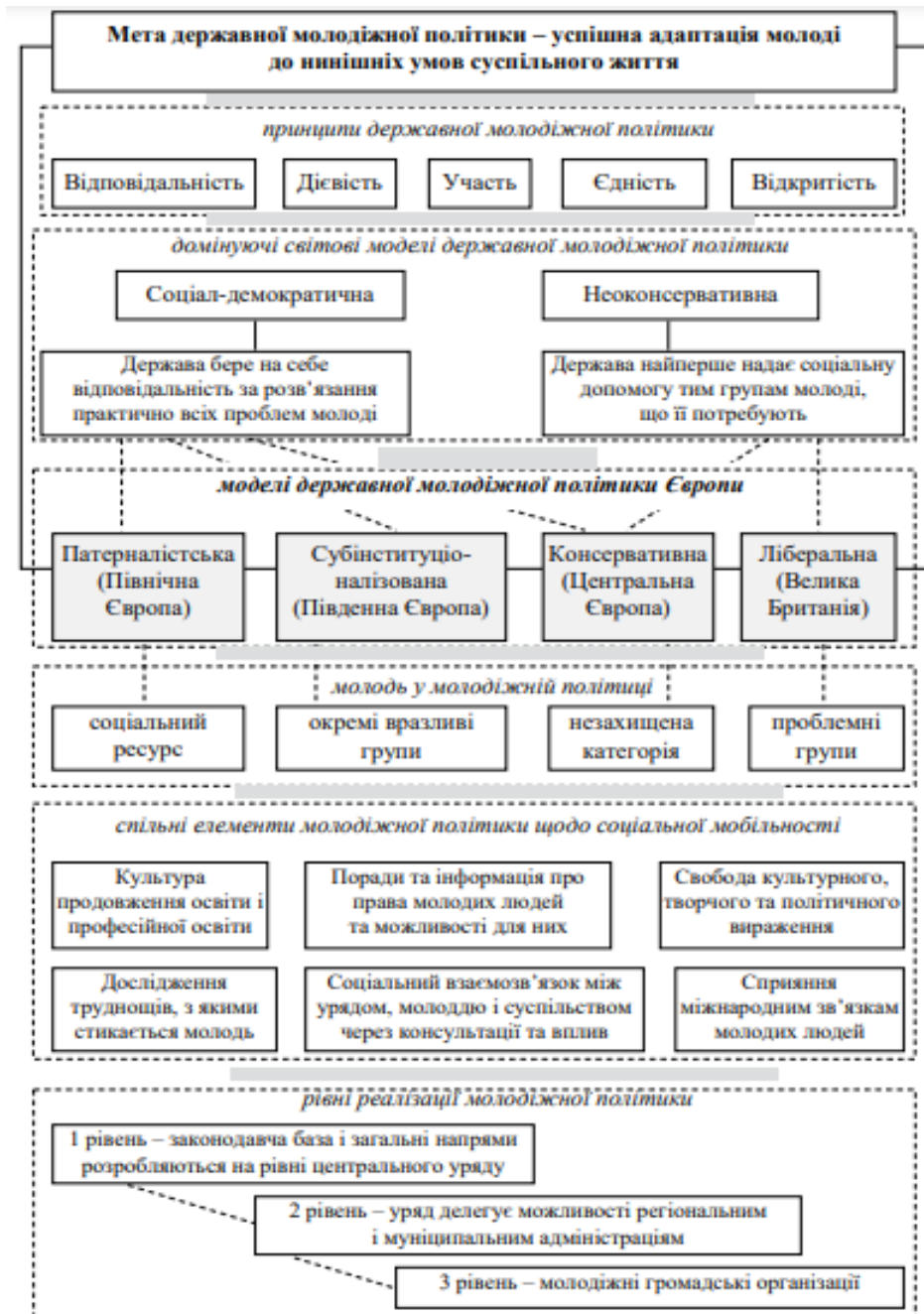

Рис. 2.1. Моделі державної молодіжної політики країн Європи та світу

Молоді люди перебувають у стадії життя, коли формується особистість, яка поступово стає членом суспільства. Це відрізняє молодь від інших соціальних спільнот. Важливою характеристикою, що об'єднує молодь одну соціально-демографічну групу, є їхні інтереси. Такими загальними інтересами є освіта, зайнятість, фінанси тощо. Соціальний статус відіграє важливу роль для багатьох молодих людей. Соціальний розвиток молодої людини – це динамічний процес зміни соціальної ролі, соціального статусу в економічній, політичній, соціальній сфері суспільства, який багато в чому визначається державним регулюванням, державною політикою щодо молоді.

Як демонструє зарубіжний досвід, завдання держави – допомогти кожній молодій людині реалізувати свої цілі, сприяти її соціальній мобільності. Соціальна мобільність - це зміна соціального статусу людини, перехід індивідів із однієї соціальної групи до іншої. Відповідно, соціальна мобільність молодої людини - це зміна її соціального статусу, перехід в інші соціальні групи та верстви. Соціальна мобільність пов'язані з економічними можливостями переміщення людини.

Державна політика соціальної мобільності молоді - комплексна діяльність держави на користь молоді, яка має бути спрямована на створення необхідних правових, економічних та організаційних умов та гарантій для соціального та професійного розвитку молодих членів суспільства, їх трудового та економічного розвитку, самореалізації у бажаній сфері, участі у політичній та державній адміністративній діяльності. Це має стати одним із пріоритетів держави.

Ми вважаємо, що моделлю для України є досвід розробки та реалізації державної молодіжної політики у Німеччині. Модель державної молодіжної політики у цій країні включає сучасне законодавство та розумне (стримане) втручання держави в інтереси та проблеми молоді. Уряд надає державну допомогу тим молодим людям, які її потребують, і заохочує молодих людей вирішувати свої проблеми.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВІЗАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

3.1. Посилення ролі вищої освіти у соціальній мобільності молоді

У сучасних умовах посилюється соціальна мобільна функція вищої освіти. Освіта стає одним із найважливіших факторів та об'єктів конкуренції у процесах регіональної економіки. Саме виробництво знань, їх обробка та швидкість передачі, гуманістичні принципи їх практичного використання стають основою цивілізаційної динаміки. Соціально-мобільний потенціал освіти, особливо вищої, визначається специфікою його ресурсів та тим, як вони використовуються на практиці.

Розрізняють три типи освітніх соціомобільних ресурсів: особистісні, соціально-групові, соціальні. Вони взаємозалежні, але кожен із них має свої кількісні виміри та якісні характеристики. До персональних соціально-мобільних ресурсів відносяться:

- когнітивні комплекси (обсяг професійних та соціальних знань, що тією чи іншою мірою відображає стан і досягнення науки);
- праксіологічні комплекси (рівень практичних здібностей до професійно-трудової діяльності на основі спеціальних знань);
- методологічні та евристичні комплекси (рівень та тип наукової культури мислення та вміння шукати нові знання в умовах їх дефіциту);
- соціокультурні комплекси (широта та рівень духовної культури, здатність до соціально-етичної рефлексії);
- статусно-рольові комплекси (відносне становище освітніх цінностей у структурі інших соціально-мобільних цінностей);
- символічні комплекси (престижність вищої освіти, диплом того чи іншого закладу вищої освіти (далі – ЗВО)).

Соціально-групові ресурси зумовлюють мобільність етнонаціональних, демографічних, соціально-територіальних спільнот і включають:

- частку (відсоток) осіб із вищою освітою у цій групі (етноси, місто, село, регіон тощо);
- співвідношення видів вищої освіти у групі (наприклад, за професією, за типом ЗВО);
- престиж вищої освіти групи, у соціальному середовищі, зокрема престиж спеціальностей;
- затребуваність вищої освіти, зокрема затребуваність спеціальностей за умов проживання особливої групи.

Соціальні ресурси характеризують інтелектуальний потенціал суспільства загалом, його здатність динамічно розвиватися переважають у всіх сферах, його конкурентоспроможність коїться з іншими суспільствами, і навіть національну і державну безпеку. До них відносяться:

- частка (відсоток) осіб із вищою освітою серед населення старше 17-18 років;
- частка (відсоток) працівників із вищою освітою серед зайнятого населення;
- співвідношення цих двох категорій населення із вищою освітою;
- співвідношення видів вищої освіти в країні (наприклад, технічної, гуманітарної, природничої); -
- частка осіб із вищою освітою в управлінському апараті, особливо зі спеціальною управлінською освітою;
- рівень пріоритетності вищої освіти, включаючи її різні види та спеціальності у державній політиці;
- рівні ситуативної та довгострокової затребуваності вищої освіти та потреби в ній.

Сучасна вища освіта характеризується посиленням конкуренції за споживачів освітніх послуг, що пов'язано з широкою мережею ЗВО, більшою доступністю вищої освіти, зміною демографічної ситуації у країні. У цих

умовах важливими є заходи щодо підтримки конкурентоспроможності вузів: підвищення якості освітніх послуг, формування позитивного іміджу ЗВО, розвиток співпраці з потенційними роботодавцями, впровадження інновацій в освітню діяльність освітніх організацій та багато іншого.

Партисипативні тенденції розвитку освіти вимагають суттєвих змін підходів, методів, технологій та завдань навчання, вирішення яких підвищить конкурентоспроможність випускників, як наслідок – підвищить конкурентоспроможність ЗВО. Такими завданнями є:

1) зміна підходу до освітнього процесу науково-педагогічного колективу, коли самі викладачі мають бути зацікавлені у підвищенні якості наданих ними освітніх послуг.

2) зміна підходу до освітнього процесу тих, хто навчається - студентів, слухачів, курсантів і т. д. Тобто необхідно перетворити тих, кого навчають, на тих, хто навчається.

3) визначення критеріїв ефективності навчання, які полягають не тільки в обсязі та силі знань та навичок. Вирішення цієї проблеми лежить у кількох напрямках:

- модернізація навчального процесу у частині зниження частки аудиторних занять у навчальному процесі;

- адаптація освітніх програм та навчальних планів до умов скорочення частки аудиторних занять;

- переорієнтація претендентів на вищу освіту на збільшення частки самостійної роботи в освітньому процесі.

Зміна підходу самих абітурієнтів до вихідного процесу лежить у психологічному та ментальному планах. І, звичайно ж, ЗВО не може впоратися із цим завданням самостійно без участі сім'ї. Слід зазначити, що пробудити інтерес до освіти – одне із завдань науково-педагогічних кадрів зтяжнього перехідного періоду. Нарешті, визначення критеріїв ефективності навчання, які не тільки визначають кількість і силу знань та навичок, а й компетентності та результати навчання за програмою.

Але спираючись лише на такі критерії неможливо повністю оцінити сучасні вимоги до ефективності навчання. В умовах ринкових відносин, економічної кризи, глобальної психологічної перебудови основним критерієм ефективності навчання є можливість працювати на різних посадах після закінчення навчання, а можливо, і під час навчання. Причому все важливішою стає здатність претендента до самовдосконалення та оволодіння різними компетенціями при зміні функціональних обов'язків. Тобто здобувач повинен мати широкий спектр компетенцій, які дозволять йому в певних умовах розвиватися при виконанні функціональних обов'язків.

Також слід зазначити, що рівень підготовки абітурієнтів знижується, але за рахунок індивідуалізації роботи з вступниками на здобуття вищої освіти він може бути підвищений. Такими способами є:

- обов'язкове залучення вступників до наукової роботи, що проводиться кафедрами, мотивація як студентів, так і викладачів;

- забезпечення освіти із блоками рівнів. Таким чином, для проходження тесту (базової оцінки) з дисципліни достатньо засвоїти матеріал обов'язкових блоків дисципліни, який можна отримати на заняттях, а для підвищення рівня оцінки необхідно освоїти певні модулі/блоки/блоки дисципліни;

- дисципліна, що включає індивідуальні або колективні завдання, підготовку та написання наукових статей, участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах і т. д. Це мотивуватиме студентів до роботи, змусить їх індивідуалізуватися, підвищить конкуренцію в групах;

- підвищення рівня компетентності забезпечує виконання випускної кваліфікаційної роботи на освітньому рівні та індивідуальних завдань. Про це свідчить досвід провідних університетів України та світу.

Також важливо пам'ятати, що студенти, які беруть участь у дослідженнях чи індивідуальній роботі, можуть покращити свої особисті навички, що також підвищить їхню конкурентоспроможність. Ефективність освітньої діяльності можна забезпечити за рахунок використання елементів

дуального навчання, дистанційних технологій, використання сучасних рішень та мотивації учасників освітнього процесу до саморозвитку. Крім того, необхідно враховувати реалії сьогодення – працевлаштування майбутніх випускників ЗВО відбувається з третіх, а іноді і з молодших курсів. Часто такі студенти мають вищі здібності до навчання і мотивовані до самостійної роботи. Але вимоги про обов'язкове відвідування великої кількості занять, особливо теоретичного змісту, не лише знижують їхню ефективність, а й не сприяють їх особистому самовдосконаленню. Також низький рівень випускників шкіл не дає можливості підвищувати якість навчання. Замкнуте коло, яке призводить до відмирання спеціальностей, галузей, цілих закладів вищої освіти.

Вирішити посталі проблеми (і поставити нові виклики) дає можливість застосування технологій дистанційної освіти, що є дієвим інструментом реалізації інноваційної форми здобуття освіти — дуальної, яка формально є окремим підвидом денної форми навчання [35]. Активні дискусії про впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти на рівні ЗВО, провідних роботодавців, МОН України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти точаться з 2018 р., коли було затверджено відповідну державну стратегію [23, 37]. Проте належний рівень її легітимізації у вищій школі було забезпечено із настанням двох важливих в правовому сенсі подій:

- внесенням змін до Закону України «Про вищу освіту», а саме – доповненням статті 49 частиною 6, яка визначає загальні засади провадження вищої освіти за дуальною формою та надає їм відповідного юридичного статусу;

- підписанням наказу МОН України від 15.10.2019 р. № 1296 «Про запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», яким регламентовано основний перелік ЗВО, роботодавців і основи взаємовідносин між ними в рамках дуального процесу.

Основним покликанням дуальної форми здобуття вищої освіти є покращення рівня практичної підготовки здобувачів та поглиблення рівнів інтеграції між вищою освітою та виробництвом. Таким чином, вирішується ряд освітніх і соціальних задач, зокрема — збільшення конкурентоздатності українських випускників на ринку праці. Головною проблемою провадження освітньої діяльності за дуальною формою є розподіл навчального навантаження між навчанням у ЗВО та на виробництві, зокрема — розумного визначення часових рамок знаходження здобувачів на базах суб'єктів господарювання та ЗВО.

Використання сучасних технологій дистанційного навчання вирішує цю проблему, передусім — шляхом забезпечення здобувачам освіти можливості надолужувати теоретичний матеріал навіть поза закладом, у тому числі під час надання відповідних технологічних «вікон» на виробництві, які мають бути зазначені в двосторонніх та/або тристоронніх угодах між здобувачами, закладами освіти та суб'єктами господарювання. Реалізація способу дуального навчання має відбуватися за ступінчатим принципом і включати етапи попереднього відбору перспективних студентів для їх задіяння в цьому процесі, формування груп дуального навчання, реалізації дуальних технологій на суб'єктах господарювання (рис. 3.2).

Наведена на рис. 3.2 діаграма послідовної підготовки фахівців рівня «бакалавр», «магістр» передбачає всі етапи підготовки, проте в загальному випадку процес може реалізовуватися частково або із прискореним проходженням окремих етапів (зокрема, для студентів, які залучилися до дуального процесу на старших курсах). Діаграма на рис. 3.2 побудована з такими урахуваннями:

- повна тривалість підготовки фахівця з повноцінною вищою освітою складає 330 навчальних кредитів Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), із застосуванням якої проваджується освітня діяльність у ЗВО України;

- один кредит ЄКТС відповідає 30 навчальним годинам, в межах яких аудиторна робота та СРС у середньому розподіляється відповідно до рис. 3.2;
- в межах обсягу повного циклу підготовки фахівця 240 кредитів ЄКТС відводиться на підготовку бакалавра, 90 кредитів — на підготовку магістра, з яких 25-30 кредитів відводяться на написання випускної кваліфікаційної роботи (дипломне проектування);

після отримання першого рівня вищої освіти (ступінь бакалавра) та проходження умовного четвертого курсу ЗВО (оволодіння 240 кредитами ECTS) студент може офіційно обіймати посади, що відповідають 7-му рівню Національної рамки кваліфікацій.

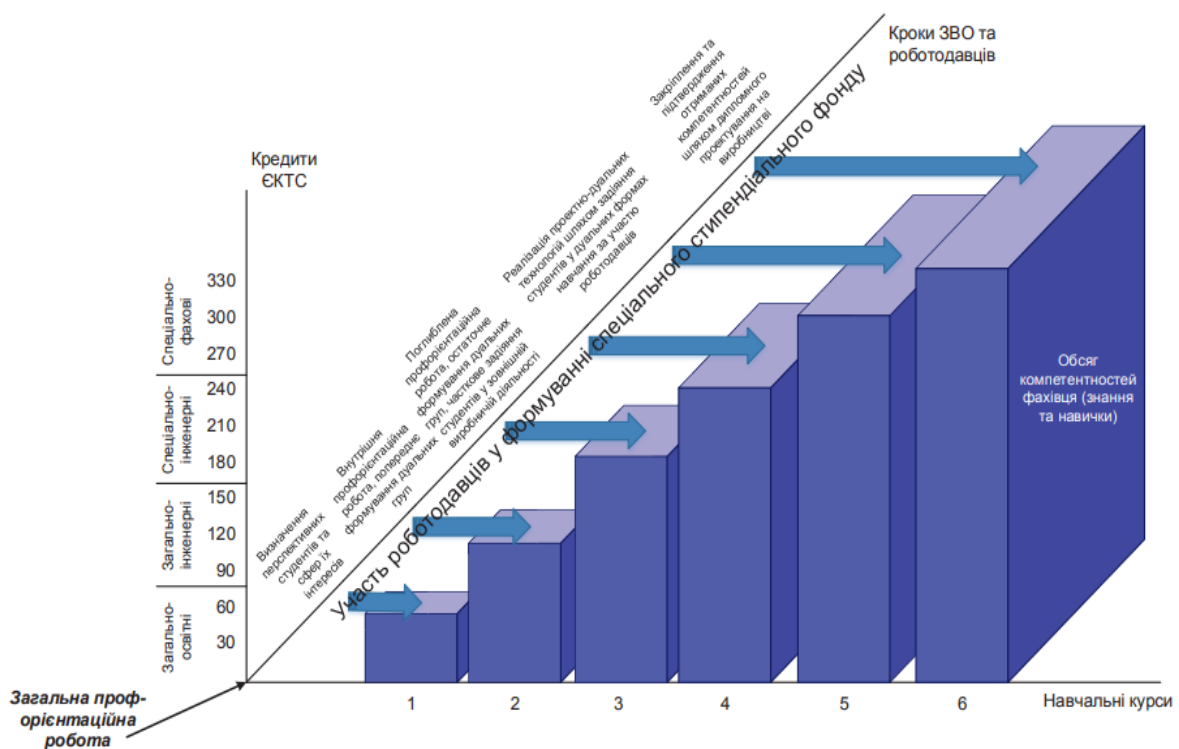

Рис. 3.2. Ступінчата діаграма підготовки фахівців рівня «магістр» за дуальним принципом

Таким чином, поєднання дуальної освіти з технологіями дистанційного навчання має вирішити актуальну проблему підготовки досвідченого спеціаліста з високим рівнем компетенції, який зможе виконувати виробничі завдання без додаткових стажувань або навчання після закінчення навчання.

Це значно прискорить професійну адаптацію молодого фахівця, зробить його більш соціально мобільним.

3.2. Напрями посилення взаємозв'язку політичної активності та соціальної мобільності молоді в сучасній Україні

У найширшому сенсі політика та соціальна мобільність взаємопов'язані у всіх типах політичного режиму. Вважається, що соціальна мобільність у демократичних країнах носить більш спонтанний, нерегульований характер, де шанси індивідів спочатку рівні, а місце у соціальній ієрархії залежить лише від здібностей самої людини; переважають ринкові механізми прийняття рішень з урахуванням конкуренції. У той самий час, при авторитарних і тоталітарних політичних режимах громадський устрій допускає наявність вільного ринку і конкуренції. У таких суспільствах соціальна мобільність представлена як наслідок цілеспрямованої політики держави.

У вузькому сенсі, політика та соціальна мобільність взаємодіють в інституційному контексті дwoяко:

- 1) політика виступає у ролі каналу (інституту), що забезпечує соціальну мобільність;
- 2) політична діяльність стає фактором, що забезпечує соціальну мобільність.

Політика є одним із головних інститутів соціальної мобільності; виділяють як «ліфти» соціальної мобільності урядові групи, політичні організації та політичні партії [40]. Політична активність є основним інструментом, що дозволяє представникам неблагополучних верств суспільства досягати успіху у житті. Це дозволяє зняти напруженість у нижніх шарах суспільства, що робить соціальну структуру стабільнішою.

У зв'язку з цим, соціальна мобільність з функціоналістичної точки зору є важливим явищем у суспільстві, оскільки вона виконує функцію збереження та підтримання порядку та цілісності суспільства. Соціальна мобільність виконує важливу функцію згладжування соціальних конфліктів.

У контексті політичної активності цікавим є феномен так званої «заблокованої мобільності», як причина піднесення культурного націоналізму серед молоді. Цей феномен пояснює, що молодь, яка не просунулась високо у соціальній ієрархії, розуміючи, що шансів просунутися мало, охочіше беруть участь у націоналістичних заходах, припускаючи, що досягнувши «суверенітету» для своєї держави, вони зможуть швидше просунутися кар'єрними сходами.

Громадянське суспільство, яке розвивається в Україні, потребує людей, які не тільки хочуть змінити світ, але й мають навички та здібності для задоволення потреб свого оточення. Активна участь молоді у громадському житті – запорука успіху та прогресу нашого суспільства. Таким чином, сьогодні Україна перебуває на етапі трансформації суспільства та політична активність підростаючого покоління залежить від того, як держава будуватиме з ним роботу. Необхідно створити таку органічну систему, яка б забезпечила ефективний розвиток країни, суспільства, особистості в усіх сферах суспільного життя.

На наш погляд, такою системою має бути громадянське суспільство, побудова якого є одним з основних завдань української держави та має ґрунтуватися на реалізації активного інноваційного потенціалу молодих людей. Тут необхідно звернутися до політичної соціалізації, основним завданням якої є формування політично активної особистості через реалізацію принципів, найважливішим із яких є орієнтація на демократичну, правову, незалежну державу; національно-патріотичне виховання молодого покоління, створення умов для участі у політичному житті суспільства; створення умов розвитку міжнародних молодіжних контактів; цілеспрямоване формування молодого покоління української політичної

еліти. Таким чином, одним із основних завдань суспільства є визначення принципів сучасної молодіжної політики у контексті розвитку громадянського суспільства з метою перетворення молодіжної активності на ефективну складову самоорганізації українського суспільства.

Участь молоді у діяльності органів місцевого самоврядування - один із проявів їхньої громадської активності. Сучасний соціально-політичний розвиток нашої держави вимагає нового розуміння змісту молодіжної діяльності в органах влади, зокрема, в органах місцевого самоврядування. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» свідчить, що територіальна громада може будь-коли достроково припинити повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію чи закони України, обмежують права та свободи громадян.

Сучасні реалії вимагають активної участі молоді у громадському житті, основними формами якого можуть бути: мітинги; демонстрації; пікетування; ходи; громадські роботи; створення та участь у різних громадських об'єднаннях; розробка та реалізація різних соціальних проєктів на благо місцевого співтовариства; організація зустрічей для обговорення поточних потреб спільноти і т. д.

Є люди, які вже намагаються змінити життя людей на краще для нинішнього та майбутніх поколінь. Молодь також має бути залучена до цієї діяльності, але багато молодих людей байдужі до суспільно-політичного життя. Хоча є багато тих, хто готовий брати участь у перетворенні суспільного життя. Як правило, їм не вистачає знань та підтримки, а також людей, які спонукали б їх до дії.

Як ми вже зазначали у першому розділі роботи, причинами відчуження молоді від соціальної, суспільної та політичної діяльності є наявність інших планів та інтересів; індивідуально-психологічні особливості; небажання брати на себе відповідальність; негативне ставлення до політики загалом тощо. Така байдужість пояснюється також зневірою молоді у можливості

свого впливу на владу та суспільно-політичну ситуацію у країні, розчаруванням у певних лідерах та ідеях.

Для подолання цих причин, на наш погляд, необхідно створювати та впроваджувати молодіжні школи інноваційного характеру – «Молодіжні школи соціальної/політичної активності», де слід проводити зустрічі молодих людей з активними громадськими діячами, тими, хто вже має досвід реалізації соціальних/політичних проектів. У таких школах важливо створити живу бібліотеку, де відбуватиметься живе спілкування з представниками України та Євросоюзу, які ділитимуться своїм досвідом з реалізації соціальних/політичних проектів і формуватимуть соціально активну позицію молоді.

Школи також повинні заохочувати в першу чергу соціальні ініціативи, очолювані найактивнішими учасниками, заохочуючи всебічний розвиток інших учасників. Крім шкіл інноваційного характеру, на наш погляд, необхідне створення сучасного публічного простору для підвищення загального рівня освіченості та соціальної/політичної активності мешканців регіону, орієнтованого на інноваційні технології соціального становлення та розвитку.

Крім того, для вирішення освітніх завдань у рамках розвитку людського капіталу як фактора формування соціально активної молоді європейського характеру слід використовувати такі інтерактивні форми освітньої діяльності, які більш широко і творчо розкривають людський капітал майбутнього, а саме: інформаційно-комунікаційні технології; круглі столи; дебати; ділові ігри; тематичні дослідження; тренінги; відеоконференції; "мозкові штурми"; фокус групи; рольові ігри; групові обговорення; проектний метод.

Крім перерахованих вище базових методів, потрібно додати такі новаторські: електронне навчання; мобільне навчання; змішане навчання; зміна робочих зон; модель перевернутого класу; автономна група (The Lab Rotation Model); індивідуальна траєкторія.

На окрему увагу заслуговує новітня технологія педагогіки та бізнесу - «хакатон». Це захід, під час якого команди вирішують проблему за обмежений час. Наприкінці хакатону кожна команда презентує журі свій результат. Переможці отримують призи та необхідну підтримку при доопрацюванні та запуску свого проекту. Власне кажучи, це можливість за кілька днів повністю поринути в ту чи іншу сферу, прийняти конкретне рішення та представити його світу. Ми вважаємо, що новітні технології педагогіки та бізнесу мають запроваджуватись у школах інноваційного характеру для розвитку людського капіталу як фактора формування соціально та політично активної молоді при формуванні європейського соціального простору в Україні.

Використання вищезгаданих технологій у розвитку потічно активної позиції молоді актуалізується в умовах європейської інтеграції України і є ефективним інструментом використання як в освітніх установах, так і за їх межами.

Таким чином, політично активна та соціально мобільна молодь визначається як сукупність якостей та характеристик молоді, що є умовою їхньої професійної підготовки, ідейного та морального вдосконалення, засвоєння цінностей людської культури та самореалізації у всіх сферах життя суспільства. Молодь є найменш консервативною соціальною групою з погляду цінностей, найбільш чутливою до соціальних змін, є показником соціально-економічного та політичного статусу суспільства. У цей віковий період людина найбільш активно залучається до культурних цінностей та навичок соціальної та політичної діяльності, а також інтенсивно розширює спілкування, формує світогляд, у зв'язку зі специфікою життя та реалізацією соціальних ролей. Підвищення рівня соціальної активності молоді залежить не тільки від об'єктивної ситуації (економічної, геополітичної, соціально-політичної), а й від низки суб'єктивних факторів, серед яких потреби, інтереси, духовні цінності, індивідуально-психологічні якості, людські бажання, задоволення вимог поточної соціально-економічної ситуації у

країні. В даному випадку це насамперед питання вирішення проблеми мотивації, заохочення людей, особливо молоді, до участі у житті спільноти, суспільства загалом, бо це відповідає європейським цінностям.

ВИСНОВКИ

Як основна мета магістерського дослідження проголошувалося виявлення зв'язків між політичною активністю молодих людей, залучених в інституціоналізовану державою політичну активність, їх соціальним капіталом та траєкторіями соціальної мобільності. Ця мета обумовлена високою актуальністю в сучасній науці та українському суспільстві теми просування молоді вгору по соціальній ієрархії за допомогою участі у політичній діяльності.

Молодим діячам властиві як вузько-інструментальні мотиви політичної участі, наприклад, для задоволення власного інтересу, так і політичні – для вирішення проблем спільноти. Молоді люди, залучені до політики, є членами нашого суспільства та вписані у його соціальну структуру, займаючи ті, чи інші соціальні позиції. Для виявлення місця молодих політиків у соціальній ієрархії було проведено порівняльний аналіз їхнього соціального капіталу з молоддю загалом у країні. Соціальний капітал, відповідно до авторської концепції, є інтегральним потенціалом індивіда та займаних ним структурних позицій, і включає економічний, мережевий, структурний, особистісний та культурний капітали.

Молоді політики є неоднорідною групою українського суспільства, в рамках якої можна виділити кілька основних, відносно однорідних груп: «громадські активісти», «політичні лідери» та «політичні активісти». «Політичні лідери» в основному спеціалізуються на організаційній та громадській діяльності, а також виступають представниками молоді при спілкуванні з політиками та державних діячів. «Політичні активісти» є звичайними виконавцями та учасниками різних молодіжних акцій та заходів.

Виявилось, що мотиви молодих політиків можна об'єднати в три групи: «стратегічні» мотиви, «практичні» і «егоїстичні». «Стратегічні» мотиви, найбільш характерні для «політичних лідерів», визначають прагнення молоді, яка займається політичною діяльністю, вирішувати питання

національного характеру в довгостроковій перспективі. «Практичні» мотиви відповідають за вирішення більш конкретних проблем навколишньої громади, села, міста. «Егоїстичні» мотиви спрямовані на задоволення власних інтересів молоді.

Молоді люди, які займаються політикою, є членами суспільства і вписані в його соціальну структуру, займаючи певні соціальні місця. Соціальний капітал, відповідно до думки автора, є невід'ємним потенціалом особистості і включає в себе економічний, мережевий, структурний, особистий і культурний капітал. За рівнем володіння соціальним капіталом групи молодих політиків істотно відрізняються як один від одного, так і від молоді в Україні в цілому. Найбільшим соціальним капіталом володіють «політичні лідери». Найбільший внесок у диференціацію соціального капіталу серед молоді зробили значні відмінності в забезпеченні особистого, економічного і структурного капіталу. Єдиний тип капіталу, яким володіє молодь в Україні в цілому, - це економічний капітал.

Культурний і мережевий капітал розподіляється серед молодих політиків рівномірно і істотно не відрізняється у всіх трьох групах. Таким чином, культурно молоді політики однорідні і мають схожі соціальні зв'язки, оточені ідентичним соціальним середовищем.

Показано, що молоді політики соціально більш мобільні, ніж молодь загалом. Молодь є найменш консервативною за своїми ціннісними орієнтаціями соціальною верствою населення, що найбільш чутливо реагує на соціальні зміни, є індикатором соціально-економічного та політичного стану суспільства. У цей віковий період відбувається найактивніше залучення людини до цінностей культури й набуття навичок громадсько-політичної діяльності, а також інтенсивне розширення кола спілкування, формування світогляду, що зумовлено специфікою життєвого етапу й реалізацією соціальних ролей.

Підвищення рівня соціальної активності молоді залежить не тільки від об'єктивної ситуації (економічна, геополітична, суспільно-політична), а й від

низки чинників суб'єктивного характеру, це зокрема: потреби, інтереси, духовні цінності, індивідуальні психологічні якості людини, її бажання відповідати запитам сучасного соціально-економічного стану країни. У такому разі йдеться насамперед про вирішення проблеми мотивації, заохочення людини, зокрема молоді, до участі в житті громади, суспільства загалом, адже це відповідає європейським цінностям.

Зважаючи на зазначене, запропоновано впроваджувати молодіжні школи інноваційного характеру, у яких молоді люди отримуватимуть можливість спілкуватись з активними громадськими діячами, представниками Європейського Союзу; використовувати інтерактивні форми навчальної діяльності (кейс-технології; круглий стіл; дебати; ділові ігри; кейс-стаді; тренінги; відеоконференції; «мозковий штурм»; фокус-групи; рольові ігри; групові дискусії; метод проектів тощо), які б сприяли формуванню активної громадянської позиції сучасної молоді в умовах євроінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева М.О. Сприяння розвитку соціальної мобільності студентської молоді у процесі волонтерської діяльності [Електронний ресурс] / М.О. Андреева // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки. - 2015. - Вип. 27. - С. 104-109. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2015_27_21
2. Андреева Я.Ф. Соціально-психологічний аналіз феномену політичної активності української студентської молоді [Електронний ресурс] / Я.Ф. Андреева, Н.Ф. Литовченко. // Технології розвитку інтелекту. - 2017. - Т. 2 Вип. 5. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2017_2_5_13
3. Біль М.М. Мобільність населення: теоретична сутність і видова різноманітність / М.М. Біль// Економіка і суспільство. - 2016. - Вип. 7. - С. 645-652.
4. Біляєв Я.М. Нормативно-правова база механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді [Електронний ресурс] / Я.М. Біляєв // Інвестиції: практика та досвід. - 2019. - № 10. - С. 120-125. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2019_10_23
5. Біляєв Я.М. Узагальнення світового досвіду державної політики соціальної мобільності молоді [Електронний ресурс] / Я.М. Біляєв // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. - 2019. - Т. 30(69), № 3. - С. 30-36. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2019_30\(69\)_3_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2019_30(69)_3_8)
6. Болотська О.А. Чинники соціальної мобільності сучасної молоді в контексті реформування системи вищої освіти [Електронний ресурс] / О.А. Болотська. // Науковий вісник Донбасу. - 2012. - № 4. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_24

7. Бондаренко Д.П. Моделі державної політики зайнятості молоді в Україні і Польщі: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / Д.П. Бондаренко // Актуальні проблеми державного управління. - 2019. - № 2. - С. 168-176. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2019_2_23
8. Бородін Є.І. Держава і молодь: історія ювенального законодавства в Україні (середина 80-х – початок 90-х років ХХ ст.). – К.: Укр. центр політ. менеджменту, 2004. – 238 с.
9. Васильєв А. Конвергенція моделей реалізації державної політики, спрямованої на молодь. Публічне управління: теорія та практика. 2013. № 3. С. 205–209.
10. Васильєв А.О. Організаційно-функціональний механізм реалізації державної молодіжної політики в Україні: основні напрями вдосконалення [Електронний ресурс] / А.О. Васильєв. // Державне будівництво. - 2019. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2019_1_16
11. Вітюк Н. Політичні установки як чинник політичної активності студентської молоді [Електронний ресурс] / Н. Вітюк, С. Вітюк // Збірник наукових праць: психологія. - 2016. - Вип. 21. - С. 21-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2016_21_5
12. Годован Ю.В. Соціальна мобільність молоді як стратегічна складова політичної соціалізації молоді [Електронний ресурс] / Ю.В. Годован, Н.О. Ніколаєнко // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки. - 2017. - № 2. - С. 76-78. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdonnupn_2017_2_19
13. Гринчишин С.С. Молодіжна політика в Україні в сучасних умовах суспільного розвитку [Електронний ресурс] / С.С. Гринчишин // Менеджер. - 2019. - № 1. - С. 143-149. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2019_1_15

14. Донченко Т. Основні моделі державної молодіжної політики: закордонний та вітчизняний досвід : зб. наук. пр. Львів : ЛРІДУ НАДУ. № 18/19, 2009. С. 126–133.
15. Зростання політичної активності молоді як суттєвий чинник вдосконалення партійної системи [Електронний ресурс] // Політичний менеджмент. – 2006. - № 6. - С. 178-180. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2006_6_20
16. Каленюк І.С. Особливості впливу освіти на забезпечення соціальної мобільності в сучасних умовах [Електронний ресурс] / І.С. Каленюк, В.А. Ямковий // Демографія та соціальна економіка. – 2015. - № 2. – С. 88-102. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2015_2_9
17. Капська А.Й. Підготовка конкурентоспроможних випускників ВНЗ у контексті забезпечення їх соціальної мобільності. Науковий часопис НПУ імені П.М. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб. наук. праць. – Вип.14 /ч. I /. К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – С. 122 –128.
18. Каретна О.О. Система освіти як фактор соціальної мобільності [Електронний ресурс] / О.О. Каретна // "Перспективи". Соціально-політичний журнал. - 2014. - № 4. - С. 71-76. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Perspekt_2014_4_12
19. Кияшко Л.О. Громадська та політична активність сучасної молоді: психологічний аналіз / Л.О. Кияшко, А.О. Краснякова // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 4. – С. 96 – 105.
20. Коваль Г.В. Політична свідомість студентської молоді: сутність та її складники [Електронний ресурс] / Г.В. Коваль // Інноваційна педагогіка. - 2019. - Вип. 10(2). - С. 88-92. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2019_10\(2\)__22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2019_10(2)__22)
21. Ковальська Н.М. Формування державно-політичної активності студентів як чинник їх соціалізації [Електронний ресурс] / Н.М. Ковальська, Я.О. Усова // Вісник Херсонського національного технічного

- університету. - 2020. - № 4. - С. 160-165. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtu_2020_4_21
22. Кожушко Н. Теоретико-методологічні засади формування моделей державної молодіжної політики (державно-управлінський аспект). Збірник наукових праць. 2014. № 41. С. 97-102.
23. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Схвалено розпорядженням КМУ від 19.09.2018 № 660-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>.
24. Конюх Я.О. Молодіжні еліти як суб'єкт формування державної політики [Електронний ресурс] / Я.О. Конюх // Економіка та держава. Серія: Державне управління. - 2019. - № 4. - С. 50-54. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddu_2019_4_13
25. Кормич Л.І. Соціальні пріоритети молодіжної політики України в світлі євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / Л.І. Кормич, Т.М. Краснопольська // Актуальні проблеми політики. - 2019. - Вип. 64. - С. 78-92. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2019_64_7
26. Краснопольська Т.М. Європейські моделі молодіжної політики та перспективи для України [Електронний ресурс] / Т.М. Краснопольська // Політичне життя. - 2019. - № 3. - С. 31-36. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2019_3_7
27. Краснопольська Т.М. Механізм реалізації молодіжної політики [Електронний ресурс] / Т.М. Краснопольська // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки. - 2019. - № 4. - С. 47-52. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdonnupn_2019_4_9
28. Лавриненко Г.А. Формування політичної ідентичності молоді в мінливих політичних умовах [Електронний ресурс] / Г.А. Лавриненко // Гілея: науковий вісник. - 2020. - Вип. 155. - С. 246-250. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2020_155_48

29. Лук'янова Н. Державна молодіжна політика в Україні / Н. Лук'янова // Віче. – 2009. – № 22. – С. 15-16.
30. Мельник М.О. Формування комплексного механізму державного управління в сфері соціального становлення та розвитку молоді / М.О. Мельник. // Демократичне врядування. — 2015. — Вип. 15 [Електронний ресурс]. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_-2015_15_18
31. Мельник Ю.П. Політична активність громадян як запорука формування демократичного суспільства [Електронний ресурс] / Ю.П. Мельник // Нова парадигма. - 2013. - Вип. 115. - С. 124-135. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2013_115_17
32. Молодь в Україні. Дослідження молодіжного сектору: проблеми та перспективи. – К.: Студія "uStudio Design", 2006. – 169 с.
33. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Схвалено Указом Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
34. Остапюк О.А. Основні напрями діяльності з підвищення політичної активності молоді в управлінні державою [Електронний ресурс] / О.А. Остапюк // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. - 2009. - Т. 110, Вип. 97. - С. 146-149. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2009_110_97_30
35. Панченко С.В. Перспективи розвитку дуальної освіти при підготовці висококваліфікованих фахівців залізничного транспорту / С.В. Панченко, С.І. Приходько та ін. // Новий Колегіум. 2020. № 1. С. 36–47.
36. Перевалова Л.В. Суспільно-політична активність української молоді в умовах формування громадянського суспільства [Електронний ресурс] / Л.В. Перевалова // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. - 2016. - №

40. - С. 10-17. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpiakc_2016_40_7
37. План заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: Схвалено розпорядженням КМУ від 03.04.2019 № 214-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2019- %D1%80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2019-%D1%80).
38. Плоский К. Участь молоді у розвитку місцевої демократії в Україні: проблеми та перспективи / К. Плоский // Український соціум. – 2005. – № 1 (6). – С. 101-111
39. Поліванова О.Є. Особливості взаємозв'язку політичної активності та мотиваційно-ціннісної сфери особистості студентської молоді [Електронний ресурс] / О.Є. Поліванова, М.А. Пантюх // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія. - 2014. - № 1121, Вип. 56. - С. 34-37. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhpPC_2014_1121_56_8
40. Половец В.М. Питирим Сорокін: концепція соціальної мобільності [Електронний ресурс] / В.М. Половец // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. - 2014. - Вип. 121(2). - С. 110-113. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPH_2014_121\(2\)__25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPH_2014_121(2)__25)
41. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
42. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
43. Про запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: Наказ МОН України від 15.10.2019 р. № 1296. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zaprovadzhennya-](https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zaprovadzhennya)

pilotnogo-proektu-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti-z-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti

44. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>
45. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
46. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 № 1414-IX [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
47. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 12.07.2017 № 482-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80>
48. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>,
49. Про фізичну культуру та спорт: Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
50. Сачук Ю. Проблема соціально-професійної мобільності сучасного фахівця у контексті реформування системи вищої освіти [Електронний ресурс] / Ю. Сачук // Педагогічний часопис Волині. - 2016. - № 1. - С. 10-15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pchv_2016_1_4
51. Свиридов К. Політична активності студентської молоді: чинники та принципи [Електронний ресурс] / К. Свиридов // Політологічний вісник. - 2014. - Вип. 72. - С. 409–420. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2014_72_39
52. Свиридов К.О. Соціально-політична активність студентів у контексті державної політики [Електронний ресурс] / К.О. Свиридов // Наукові

- записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. - 2014. - Вип. 2. - С. 344-352. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2014_2_27
53. Сенюра О.В. Сучасний стан та перспективи дослідження проблем соціальної мобільності [Електронний ресурс] / О.В. Сенюра // Вісник Одеського національного університету. Серія: Соціологія і політичні науки. - 2015. - Т. 20, Вип. 2. - С. 34-42. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2015_20_2_6
54. Смокова Г. Державна молодіжна політика в Україні: поняття та сутність [Електронний ресурс] / Г. Смокова // *Evropský politický a právní diskurz*. - 2019. - Sv. 6, Vyd. 5. - С. 137-142. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpopr_2019_6_5_21
55. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
56. Стрюк М.І. Мобільність: системний підхід / М.І. Стрюк, С.О. Семеріков, А.М. Стрюк // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2015. - Т. 49. - Вип. 5. - С. 37-70.
57. Стукан Т.М. Молодіжна політика: суть, основні принципи та стан реалізації в Україні [Електронний ресурс] / Т.М. Стукан // Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка. - 2020. - Вип. 4. - С. 125-131. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tavnve_2020_4_17
58. Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
59. Чернуха Н. М. Інтеграційні процеси у сучасному освітньому просторі як передумова успіху соціальної мобільності сучасної особистості. Науковий часопис НПУ імені П.М. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб. наук. праць. – Вип.14 / ч. III / К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – С. 12-21.

60. Четверик А.Ю. Політична активність у структурі політичної культури, зовнішні та внутрішні чинники її прояву [Електронний ресурс] / А.Ю. Четверик // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. - 2009. - Т. 110, Вип. 97. - С. 100-105. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2009_110_97_21
61. Чуб О.О. Різноманіття форм політичної активності громадян України як чинник демократичності державної влади [Електронний ресурс] / О.О. Чуб // Форум права. - 2010. - № 3. - С. 460 -465. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
62. www.ukrstat.gov.ua